

Wright: Jeg vil gjerne i anledning av den ærede statsministers siste uttalelse få si at jeg først i dette øieblikk, eller for en halv time siden, er blitt bekjent med den skrivelse som er kommet fra Statens eksportkredittkommisjon. Jeg har forsøkt å treffe handelsråd Johannessen, som i første rekke har med disse ting å gjøre, men det har ikke lyktes. Stortinget skal jo slutte nu idag, og jeg har gått ut fra at det var heldigere at dette spørsmål blev reist mens Stortinget var samlet for lukkede dører. Jeg vil gjerne gjøre oppmerksom på at jeg har kjennskap til at iallfall en del av de eksportartikler som det har vært gitt tilsagn om, ligger ferdig fabrikkert og ferdig til eksport med første båt. Det vilde jo være meget uheldig for vedkommende selv, og jeg tror også for vår eksport til vedkommende land, om statens garantitilsagn nu plutselig trekkes tilbake.

Presidenten: Forhandlingene om denne sak er nu avsluttet.

Det blev i et tidligere stortingsmøte reist spørsmål om å offentliggjøre Innst. S. VIII «om nøytralitetsrådgerder og om Hæren og Sjøforsvaret», og i henhold til forutsetningen har presidentskapet sammen med statsministeren og forsvarsministeren overveiet dette spørsmål. Resultatet er at presidentskapet foreslår at innstillingen *ikke* offentliggjøres.

V o t e r i n g :

Presidentskapets forslag bifaltes enstemmig.

Presidenten: Så har hr. Kjær bedt om ordet for å rette et spørsmål til forsvarsministeren.

Kjær: Mitt spørsmål gjelder en sak som har stor interesse for de utkommanderte vernepliktige. Det er spørsmålet om lønn under militærtjeneste. Der er jo bestrebelsler i gang både innen kommune og blandt mange private arbeidsgivere for å prøve lengst mulig å sikre utkommanderte familieforsørgere lønn. Men her støter man på en lite heldig og lite smidig bestemmelse i de nu gjeldende regler for utbetaling av familietillegg. Det heter:

«Familietillegg bortfaller når den vernepliktige beholder sin fulle lønn fra det civile erhverv under militærtjenesten. Hvis delvis lønn eller annen inntekt has under øvelsene, reduseres familietillegget med tilsvarende beløp.»

Jeg vil henstille at den regel forandres, således at det blir adgang både for private arbeidsgivere og for kommunene til å betale ut-

kommanderte et så stort tillegg til den militære ydelse at de tilsammenlagt kan oppebære hele sin ordinære lønn under militærtjeneste. Det vil ikke koste staten noget, og det vil ganske sikkert stimulere bestrebelsene for å la de utkommanderte beholde sin civile lønn også under militærtjeneste.

Statsråd Monsen: Jeg har ingen oversikt over hvad en sådan forandring som den hr. Kjær ønsket, vil koste eller hvad følger den vil medføre, men jeg har ingen ting imot at departementet tar spørsmålet op til undersøkelse, og det skal bli gjort.

T. Sverdrup: Jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister, når nu ansøkingene fra hvalfolkene om fritagelse for militærtjeneste kommer inn, at man vil se på det mest mulig velvillig. Jeg vil bringe i erindring at våre hvalfangermannskaper er specialmannskaper, og hvis man ikke forsøker å se lengst mulig velvillig på dette, kan man risikere at vår hvalflåte ikke blir bemannet med habile folk, hvilket kan bety særdeles meget under de nuværende forhold.

Statsråd Monsen: Til det vil jeg bare se at hvis det gjelder befal og maskinfolk, så er det, såvidt jeg skjønner, overmåte vanskelig å imøtekomme sådanne ansøkinger.

Protokollen for det hemmelige møte ble derefter oplest og foranlediget ingen bemerkninger.

Møtet hevet kl. 13,20.

Møte for lukkede dører mandag den 8 januar 1940 kl. 10,30.

President: Hambro.

D a g s o r d e n :

Utenriksministeren vil gi en utredning.

Presidenten: I henhold til reglementet foreslår presidenten møtet holdt for lukkede dører, og foreslår at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til å overvære møtet. — Ingen har uttalt sig derimot og det ansees enstemmig bifalt.

Likeledes foreslås — efter anmodning fra Utenriksdepartementet — utenriksråden og ekspedisjonschef Smith gitt adgang til å overvære møtet. — Ingen har uttalt sig derimot og det ansees enstemmig bifalt.

Videre foreslår presidenten at representanter for den innenbys og utenbys presse efter fortegnelse fra Utenriksdepartementets pressekontor får adgang til å overvære møtet. — Ingen har uttalt sig derimot og det ansees enstemmig bifalt.

Når Stortingets presidentskap efter utenriksministerens ønske har utvidet rammen for den deltagelse fra pressens side i møtet som man hittil har vært vant til å følge, vil presidenten gjerne benytte anledningen før han gir utenriksministeren ordet, til å understreke betydningen av, at alle nærværende strengt overholder den taushetsforpliktelse som alle har undertegnet skriftlig, både Stortingets representanter og de presse menn som er tilstede.

Utenriksminister Koht har ordet for å avgi en redegjørelse.

Statsråd Koht: Sia Omfram-Stortinget sist var samla, no for 3½ måned sia, har eg ikkje mindre enn seks gonger hatt høve til å leggja fram for utanrikskomiteen dei spørsmåla som i denne tida har reist seg i utanrikspolitikken vår, og eg har greidd ut koss regjeringa har teki desse spørsmåla. Frå alt det som eg såleis har lagt fram, og frå all drøftinga om sakene i utanrikskomiteen, finst det stenografiske opprit, og det er såleis høve til å fylgje frå dag til dag alt det som er gjort i utanriksstyringa vår i desse fire krigsmånadene. Det har mange gonger i denne tida vori spurt om ikkje sjølve Stortinget burde vori innkalla, og det har vori drøft i regjeringa òg. Men for utanrikspolitikken har eg mått seia at eg hadde ikkje serskilde spørsmål eller saker som eg kunne leggje fram for Stortinget til avgjerd. Det har nok vori mange vanskelege spørsmål oppe; men det har da stått om utformingar eller ser-spørsmål som ikkje så godt kunne bli avgjort med drøfting i ei stor forsamling. I hovudsaka har Regjeringa alltid kunna byggja på det som Stortinget sjølv hadde slegi fast for all norsk utanrikspolitikk: ein ubryteleg nøytralitet til alle sider. Det har vori grunnsetningar for alt det som er gjort i desse månadene; det er det som har vori formålet for all utanriksstyringa: å halde Noreg utanfor krig og tryggje freden for landet på alle måtar. Fyrst i går og laurdag har det komi på ting som trugar fredspolitikken vår utover det som vi kunne rekne for ventande i krigstider, og difor er det just i rette stunda at Stortinget møtest i dag.

Det seier seg sjølv at eg kan ikkje i dag greie ut i historisk samanheng heile gongen i det som har spela inn og avgjort utanrikspolitikken vår meå krigen har stått på. Eg kan berre freiste på å leggje fram dei viktigaste

spørsmåla som har vori opp til forhandling eller til avgjerd, så Stortinget kan sjå koss Regjeringa har ført den nøytralitetspolitikken som måtte vera gjerninga hennar, og til aller sist når eg da fram til det som er faren i dag.

Stortinget veit at med det same den europeiske krigen braut ut i dei fyrste dagane i september, sende Regjeringa ut høytideleg fråsegn om at Noreg ville vera nøytral, og dei nye nøytralitetsforskriftene som var vedtekne i 1938, kunne da straks bli satt i verk. Dette var gjort samtidig for alle dei nordiske landa. Strengt teki hadde det kanskje ikkje vori naudsynt å sende ut slik ei nøytralitetsfråsegn; den staten som ikkje går med i ein krig, er sjølv sagt nøytral, og dei nye nøytralitetsreglane var sett i verk for Noreg for alle krigstilfelle alt ifrå 2 desember 1938. Men så var det no det at Tyskland sjølv ikkje ville kalle den militære ågangen mot Polen for krig, og det kunne difor vera nyttig for oss å slå fast at vi rekna dette for krig. Hovudsaka var likevel det reint psykologiske at vi kunn gjorde nøytralitetspolitikken vår for all verda og dermed sa at stormaktkrig ville ikkje vi la oss rote opp i.

Da så Sovjet-Samveldet tri månader seinare gjekk laus på Finland med våpenmakt, da fann ikkje Regjeringa det var turvande å ferde ut ny nøytralitetsfråsegn. Og her var det òg noko psykologisk som spela inn. Vi kjente alle så sterkt uretten i dette overfallet, så det ville bli eit altfor stort mishøve mellom kjenslene våre og gjerninga vår, om det einaste vi skulle gjera offisielt var å forkynne nøytralitet. Hadde vi ikkje anna å seia — og det var ikkje mogleg offisielt å seia anna — så var det betre å teia stilt. Det var rådlegging om dette mellom dei nordiske regjeringane d.v.s. mellom oss og Danmark og Sverige, og vi vart einige om at vi denne gongen skulle seia frå om nøytraliteten vår på ein mindre formell måte, med talar som statsministeren eller utanriksministaren i kvart land heldt. Såleis var det da gjort òg; da kunne ein samstundes få sagt frå om den naturlege samhugen vår med Finland.

I alle dei spørsmåla som krigen reiste både for nøytraliteten vår og på andre måtar, har det heile tida vori samråd og drøfting mellom dei nordiske regjeringane. Krigen dreiv oss i hop enda sterkare enn før, og det nordiske samarbeidet vart meir intimt enn nokosinne. Det syner seg greitt i alle dei utanriksministermøta som vart haldne i det siste året. For fem år sia tykte vi det var mykje at dei nordiske utanriksministrane kom i hop til møte to gonger på eit år; men det vart da etter kvart regelen at vi hadde to slike møte om året, nærast til førebuing for rådmøte og for-

samlinga i Folkesambandet. Men i fjor møttes vi ikkje mindre enn sju gonger, og alle dei fem siste møta, på 3½ månad, var det krigen som dreiv oss til. Den fyrste av desse fem gongene møttes vi i hop med utanriksministerrane frå alle Oslo-statane. Det var den 23 august, og det var det møtet som slutta med den varme, men dessverre fåfengde fredsappellen frå kong Leopold. Åtte dagar etter, 30 og 31 august, hadde eg dei andre nordiske utanriksministrane hos meg her i Oslo. Det var dei aller siste dagane før krigen braut laus, og da var det nøytraliteten vår vi forkynte. Så møttes vi på nytt i København, 18—19 september, og drøftingane på dette møtet gav eg utgreiing om i Stortinget dagen etter. Så var det både statschefsmøte og utanriksministermøte i Stockholm 18—19 oktober. Det skulle vera det sterkaste vitnemålet om det nordiske samholdet at statschefane møttes; det var ein demonstrasjon av same slaget som kongemøta i Malmø og i Oslo under den førre verdskrigen. Og så til slutt var det norsk-dansk-svensk utanriksministermøte i Oslo 7 desember. Da kunne ikkje lenger Finnland vera med; for no var Finnland sjølv dregi inn i krigen, og det var just dette som gav tilstøyt til møtet.

Når eg no skal gå over til å tala om dei særskilde spørsmåla krigen kom til å reise, så må eg aller fyrst ta fram forhandlingane våre med dei krigførande om handel og skipsfart. Eg skal ikkje i dag ta opp det spørsmålet som det frå fyrsten kunne vera usemje om koss ein skulle løyse, — spørsmålet om i kor stor mon staten skulle ta på seg ansvaret for ei viss handelsregulering. Etter alt som har hendt i desse månadene, trur eg ikkje det kan vera tvil om at så framti vi hadde lati dei næringsdrivande gruppene ordne seg med dei krigførande regjeringane, såleis som det vart gjort under den førre verdskrigen, så hadde heile næringslivet vårt fort komi under ein framand kontroll som ville vori utoleleg for ein sjølvstendig stat. Det kan bli ille nok enda, og eg ser godt dei politiske føremonene det kunne hatt for nøytraliteten vår, om ikkje staten hadde hatt så mykje ansvar som han no har fått. Men eg trur ikkje vi hadde sloppe ifrå dette ansvaret likevel, og vi kan i det minste no gå fri for ymse leie ting som vi måtte tola under den førre krigen, t.eks. systemet med svartelister. Det kan vera ulemper med statsregulering og statsinngrep på ymse måtar; men i det store og heile trur eg at vi økonomisk har stått oss på at staten straks frå fyrsten tok så mykje av den økonomiske omsorg for landet i sine hender.

Stortinget veit at i tilhøvet til dei krigførande tok vi frå fyrste stunn feste i den

grunnsetninga at vi ville halde oppe handelen vår med dei i normalt omfang, — «den tradisjonelle handelen» som det vart kalla i fråsegna frå Københavns-møtet i september. I seg sjølv var det ikkje naudsynt etter ålmen nøytralitetsrett å avgrense handelspolitikken vår på den måten. Ein nøytral stat har etter folkeretten lov til å drive handelen sin fritt til alle sider og minke eller auke han med kvart einskilt land plent som den nøytrale regjeringa sjølv ynskjer. Men røyntslene frå den førre krigen hadde lært oss at dei krigførande maktene ikkje ville la seg lite med denne folkeretten; dei ville koma til å streve med å sperre handelen for kvar sin motpart så mykje dei berre kunne, og dei ville ikkje kvie seg for noko inngrep i den nøytrale handelen som kunne fremme dette formålet deira. Det var ut ifrå desse røyntslene at dei nordiske statane samstelt tok standpunkt på regelen om «normal» handel, handel i fredstids-omfang. Og dei krigførande, fyrst Tyskland, sia Storbritannia, sa seg viljuge til å gjera avtale om ein handelsskipnad på dette grunnlaget.

No skal eg ikkje skildre i det einskilde gangen i dei forhandlingane som sia har vori ført om slik ein handelsavtale. Men eg må nemne at for Noreg kom det inn eit særskilt spørsmål som kom til å hefte forhandlingane sterkt. Det var spørsmålet om bortfrakting for den norske handelsflåten. Vi visste godt på førehand at det at landet vårt eig så stor ein flåte av handelsskip, det ville i ein europeisk krig vera både ein styrke og ein fåre for oss. Alt før denne siste krigen braut ut, var det ymse statar som tenkte dei måtte kunna gjera seg nytte av denne flåten vår, — statar som ville vera nøytrale og som gjerne ville trygge tilførselene sine i krigstida. Statar som Belgia, Sveits og Uruguay hadde teki opp dette spørsmålet med oss og i nokon mon drivi forhandlingar om det. Men særskilt visste vi — just ifrå røyntslene frå førre krigen — at Storbritannia i lag med Frankrike ville freiste få så mykje som råd kunne vera av flåten vår i si teneste når det vart krig. Og det synt seg da og at straks i september månad kom kravet frå Storbritannia om å få frakta ein stor part av den norske handelsflåten. Skipsreiarane våre hadde frå fyrsten ingen hug til å lova bort skutene sine såleis med ein gong; dei visste at den britiske regjeringa hadde sett maksimalfrakter som ikkje gav rimeleg vinning for den britiske handelsflåten, og dei ville helst vente og sjå om ikkje Storbritannia skulle bli nøydt til å by høgare frakter. Den norske regjeringa ville ikkje tvinga reiarane til å tinge om slik ein frakt-avtale når dei sjølve helst ville vente, og dessutan måtte

ho ynskje å binde i hop bortfraktinga med forhandlinga om ein heil handelsskipnad, så landet vårt kunne få betre vilkår for handelen sin.

For det fyrste vart det da — i slutten av september — sendt ein delegasjon til London som berre skulle forhandle om dei ålmene vilkåra for ein frakt-avtale; dette kunne bli ei forhandling mellom regjeringane, og så kunne skipsreiarane aleine greie sjølve frakt-avtalen, — sjølv sagt var dei med i denne fyrste delegasjonen og. Men da det kom til stykket, ville ikkje engelskmennene vera med på slik ein førehandsavtale som berre ville tryggje visse rettar for Noreg og enda ikkje gav Storbritannia noka visse for at det fekk dei skutene det ville ha. Engelskmennene ville ikkje forhandle om nokon ting før dei hadde sjølve frakt-avtalen grei. Og eg må da her skyte inn at det var mange ulemper for Noreg med at vi ingen ålmenn handelsavtale hadde; engelskmennene gjorde mykje ugagn for handelen vår med å ta skipa våre inn til hamnene sine til ettersyn, og dei kom med fæle krav til reiarane og forretningsmennene våre om alt det dei skulle binde seg til av plikter så framt dei skulle få lov å føre last heim til landet.

Det vart da ingen annan utveg enn at vi måtte la skipsreiarane ta opp serskild forhandling i London om ein fraktavtale, og Norges Rederforbund sende ein delegasjon av sine folk dit i andre halvta av oktober. Vi gjekk ut ifrå at vi så samstundes skulle føre offisiell forhandling her i Oslo om ålmenn handelsavtale, og den britiske regjeringa sa seg viljug til det. Men eg må seia at ho gjekk ikkje fram på heidersmanns vis mot Noreg i denne saka. For veke etter veke sette ho ut med å sende ombodsmenn til forhandlinga i Oslo, somtid på reint tome grunnar, somtid med den grunngevinga at det teikna så låkt med forhandlinga i London om fraktavtalen. Jamvel dagen før forhandlarane i London nådde fram til semje, fekk vi høyre i Oslo at det helst såg ut til brot. På den måten lukkast det for Storbritannia å koma til endes med forhandlinga om frakt-avtalen før det enda hadde komi forhandling i gang om handelsavtale. Eg hadde til slutt med harde ord tvinga meg til å få ein engelsk ombodsmann hit send; men han kom uta fullmakt til å setja opp noko slag avtale, så det vart berre rein førebuingforhandling, — ho kunne for seg sjølv vera nyttig nok til opplysning.

Frakt-avtalen vart vedteken av Norges Rederforbund den 20 november. Det kan vera mykje godt å seia om den. Men eg skal ikkje gå noko nærare inn på han. For den norske staten var ikkje ein part i denne avtalen; det

var Rederforbundet som tok ansvaret for han. I det store og heile kunne reiarane vera velnøgde med dei vilkåra dei fekk. Men enda meir velnøgde kunne den britiske regjeringa vera; for ho fekk lovnad på å få frakte ein stor part av den norske handelsflåten utigjennom det året som fylgde. Det vart likevel — og dette er viktig å hugse på — slegi fast både på førehand og samstundes med vedtaket at fekk ikkje Noreg inna rimeleg frest ein ålmenn handelsavtale med Storbritannia i stand, så ville fraktavtalen førebels bli sett ut or kraft frå norsk side. Storbritannia skulle ikkje ha vinningen av frakt-avtalen så framt ikkje Noreg fekk rimelege vilkår for handelen sin med dei krigførande og med landa på andre sida havet.

Ein liten merknad må eg enda gjera med omsyn på fraktavtalen. Det har somtid vori sagt — eg har set det i eit og anna blad — at samanhengen var den at fyrst sende Regjeringa ein departemental delegasjon uta serskild sakkunnskap til London, og den kom heimatt tomhendt; men da så dei sakkunnige fekk sleppe til å forhandle, da gjekk det bra. Eg trur at den som har fylgt med i utgreiinga mi, lett kan sjå at slikt eit syn på tilgangen ikkje har minste grunnlag for seg; det var ikkje skort på sakkunnskap, men ein skilnad i sjølve oppgåva som gjorde at berre andre delegasjonen kunne nå fram til ein avtale. Og frå ålment nasjonalt standpunkt var det ikkje ein vinning, men ein veikskap at denne avtalen — om bortfraktinga — kom i stand for seg sjølv, ikkje i lag med heil handelsavtale. Verknaden av denne veikskapen vart no i hovudsaka avbøtt med det skilordet som vart sett, — og som på engelsk side vart godkjent, — at frakt-avtalen ikkje skulle vera endeleg før handelsavtalen òg var i hamn. Og ein hadde rett til å rekne med at den godviljen som frakt-avtalen skapte i England, skulle bli til gagn for forhandlingane om handelsavtalen. Utigjennom november var det no mykje drøfting i Oslo om handels-spørsmåla med den britiske ombodsmannen som hadde komi hit, og ein kom etter kvart fram til semje om eit grunnlag for avtale. Det var ymse reint praktiske spørsmål som ikkje vart tekne opp til endeleg løysing, og for så vidt batt ikkje nokon av partane seg endeleg til noko av dei utkasta som vart sett opp. Men dei vart i det minste einige om at ein i hovudsaka skulle bygge på grunnsetninga om normal handel for Noreg, såleis at Noreg skulle få dei tilførselene det hadde bruk for til å halde produksjonen sin oppe, og skulle få utføre til motparten, Tyskland, vanlege varer i normalt omfang. Innafor denne grunnsetninga kunne det vera mange modalitetar og difor

usemje om ymse spørsmål. Men så lenge grunnsetninga stod fast, måtte det alltid vera mogleg å koma til liks om dei einskilde spørsmåla, og vi gjekk da på norsk side ut ifrå at den endelege forhandlinga som skulle gå for seg i London, i fyrste rekke måtte bli ei teknisk forhandling. I fyrstninga på desember tok det så i veg til London ein ny regjeringsdelegasjon, og eg torer vel seia at for dette formålet var han uvanleg sterkt samansett; han hadde ombodsmenner for alle dei hovudnæringane som det kunne bli spørsmål om i den nye drøftinga.

I den fyrste veka heldt no forhandlinga seg på det grunnlaget som på førehand var lagt, og det tyktes vera god von til å få i stand ein rimeleg avtale. Men så den 16 desember sprang ei bombe. Da la dei engelske forhandlarane fram eit heilt nytt program og ville bygge handelsavtalen på eit heilt nytt grunnlag. Den same ombodsmannen som hadde vori med i Oslo, sa at no hadde det komi i dagen at tyskarane med mine- og ubåt-krigen sin gjekk ut på å sperre alle tilførselene til Storbritannia, og da måtte den britiske politikken bli å svara med same sperringa for Tyskland. Difor måtte den britiske regjeringa no krevja at Noreg skulle slutte heilt med å utføre til Tyskland så godt som allting av fisk og fiskeprodukt, — kvalolje og sildolje, sildemjøl og fiskemjøl, sild og annan fisk. Kravet kom i så kvass ei form som ein berre kunne tenkje seg. Og det var ikkje fritt for at det kom i fylgje med reine trugsmål. Det vart sagt at den britiske regjeringa ikkje ville bruke våpenmakt imot oss; men det vart slegi på at ho kunne nytte blokade, plent som imot eit land ho var i krig med. England ville vinne krigen, og det ville det ha vår hjelp til, — det var meininga med kravet. Men dermed var det med det same sagt at gjekk vi med på det, så var det slutt på nøytraliteten vår.

Alt dette kom som eit slag for dei norske forhandlarane, og det er greitt at dei straks protesterte sterkt imot å føre handelsspørsmåla over på slikt eit grunnlag. Men når det her galdt ein heilt ny politikk, så måtte Regjeringa gripe inn med føreteljingar i politisk form. Sendemannen vår i London har difor fyrst, den 19 desember, vori med til ministeren for økonomisk krigsførsel, og sia, den 27 desember, har han vori hos sjølve den britiske utanriksministeren. Han har i desse samtalene haldi fram det politiske synspunktet at Noreg ikkje kan gå utafør nøytraliteten sin, og han har kunna vise til at slike krav som til Noreg har den britiske regjeringa ikkje reist til Sverige eller Danmark. Eg må straks seia at den britiske regjeringa held ikkje lenger oppe kravet om utførselssper-

ring i så stri ei form som det frå fyrsten var sett i; ho har bodi seg til å lempe på det med å lova løyve til utførsel for visse mengder av dei varene det her var spørsmål om. Men for dei fleste av desse varene er det så små mengder ho vil la oss få selja til Tyskland, så det ville vera eit opplagt brot på regelen om normal handel. Og når vi så spør kvifor ho vil setja så mykje strengare krav til oss enn til grannelanda våre, så får vi det kyniske svaret at det er for di ho reknar med at ho av reint geografiske grunnar har betre tak på oss, har lettare for å stenge den norske utlandshandelen. Det same har ho elles sagt til Island òg, og ho vil stenge *all* handel mellom Island og Tyskland.

Vi har halde fram med forhandlingane i London i dei siste tre vekene òg, vi har ikkje vilja bryte dei så lenge det kunne vera noko slag von om å finne fram til ein avtale, og vi har da vunni eit stykke lenger fram i denne tida. Men eg trur ikkje at vi kan koma til nokon rimeleg endskap uta vi styrker forhandlingsdelegasjonen vår reint politisk, og det held vi no på og drøfter i regjeringa. Eg har dessutan meint det ville vera nyttig å la engelskmennene få merke at det kunne vera til meins for dei om frakt-avtalen skulle koma til å gå tilbake, og difor har eg bedi Rederforbundet om å halda noko att på bortfraktinga til England, — dei skal få høyre der borte at det har samanheng med at England har sett så urimelege krav til handelsavtalen.

Det kunne vori andre spørsmål i nemne som vedkjem desse handelsforhandlingane. Men eg har vilja halde meg til det som er hovudsaka og som avtalen heng på. Eg vil enda ikkje gje opp vona om å få ein avtale i stand.

Så lenge vi ikkje har nokon avtale med Storbritannia — og med Frankrike som fylgjest med Storbritannia — er det ikkje godt mogeleg å gjera opp nokon avtale med Tyskland heller, og det er berre førebuingdrøftingar vi enda har hatt til den sida. Eg må elles seia at får vi ein nokolunde rimeleg avtale med Storbritannia, så trur eg ikkje det skulle bli så vanskeleg å koma til liks med Tyskland.

I all denne tida som har gått uta nokon avtale, har Regjeringa så godt som mogleg fylgt den regelen at ho skulle gå likt fram mot alle dei krigførande og halde handelen med dei på normal høgd. Men det har vori mange vanskar med dette.

Det verste meinbægje for handelen vår har vore *minekrigen* i havet. Det er ille nok at dei krigførande har lagt ut miner på store sjøområde til sperring mot handel med fienden; men desse mine-områda har da i det minste jamnast vori kunngjorde på førehand, —

dessverre ikkje alltid i god tid, så det har hendt mange ulukker på desse områda. Enda verre er det med alle dei minene som har sliti seg laus og drivi i kring i havet. Etter mellomfolkeleg avtale skulle dei ha vori såleis konstruert at dei da vart ufarlege. Men det har synt seg til overmål at dette ikkje har vori gjort eller at det ikkje har lukkast å gjer det, og fylgja har vori at mange skip har vorti minesprengt. Noreg har på den måten tapt til i dag 25 skip på isaman 68 000 tonn. I some tilfelle kan det ha vori mistanke om at skulda for ulukka ikkje var minesprenging, men torpedering frå ubåtar. Men ikkje i noko tilfelle har vi kunne få prov for noko slikt, så vi har ikkje kunna protestera hos nokon av dei krigførande.

Ubåtkrigen mot den nøytrale handelen må ein vel seia at Tyskland har vori aleine om, og han har etter kvart vorti utvida meir og meir. Fyrst galdt han berre kontrabandeførsel; men snart kom han til å vende seg imot all vareførsel til fienden. Inkje skip kan lenger kjenne seg trygt.

Storbritannia har heft og hindra den nøytrale handelen på andre måtar, fyrst og fremst med å føre skutene våre inn i britisk hamn til ettersyn og rannsaking. Utanriksdepartementet har mått gripe inn i ei mengd med slike tilfelle, og legasjonen i London har hatt eit stort arbeid med å få laus slike innstekne skip; han har til slutt mått få ein særskild skipsfartmann til å hjelpe med dette arbeidet.

Den britiske regjeringa sette det kravet at alle som førde varer heim til Noreg, skulle binde seg til at desse varene ikkje vart ført ut att og at dei ikkje på nokon måte vart nytta til å produsera varer som sia vart ført ut til Tyskland. Vile ikkje dei norske forretningsfolka gå med på å gje slike *garanti-fråsegner*, så heldt den britiske sjøkontrollen både skip og last tilbake. Den norske regjeringa arbeidde av all makt imot at norske forretningsfolk skulle ta på seg slike plikter til ei framand makt; ho kravde at den britiske regjeringa skulle nøyast med det ålmenne utførselsforbodet som galdt her i landet og med den norske lovnaden om å halde utførsel til Tyskland på normal høgd. Om desse spørsmåla har det stendig vori strid, og ein gong laga den britiske legasjonen i Oslo slik ein formular for garanti-fråsegn så eg måtte sende fram eit alvorleg motmæle, — det var den 16 oktober. Eg skreiv at Regjeringa kunne ikkje finne at det var i samsvar med føresetningane for den forhandlinga vi da heldt på med, å koma med krav på slike fråsegner, og ho måtte råde dei norske forretningsfolka frå å skrive under på dei. Det har

vori eitt av formåla med forhandlinga om ein ålmenn handelsavtale at ein skulle bli heilt fri for alle private garanti-fråsegner. Røynselene frå den førre krigen hadde lært oss kor farlege dei kunne bli; dei la norsk handel og produksjon hardt inn under utalands kontroll.

Både for minekrigen og for handelskontrollen spela spørsmålet om *krigskontrabande* mykje inn. Straks frå fyrsten sette bae dei krigførande partane opp kontrabandelister, og dei hadde den føremonen framfor listene frå den førre krigen at dei gjorde skilnad på vilkårslaus og vilkårsett kontrabande. Skilnaden vart no for noko utviska, og enda verre var det at varer som slett ikkje var nemnt på lista, vart tolka inn der uta varsel. Såleis ei vare som våt tremasse, med den grunngevinga at ho kunne bli omlaga til cellulose, og cellulose var brukande til ammunisjon. Og papp var kontrabande for di ein kunne nytte det til å pakke ammunisjon inn i. Det var Tyskland som tok til med slike inntolkingar, og den norske regjeringa har difor i oktober og november gjort føreteljingar hos den tyske regjeringa mot denne framferda. Den tyske sendemannen i Oslo hadde alt i september sagt ifrå at Tyskland berre ville fylgje føredømet til Storbritannia i kontrabandespørsmålet, og eg fekk difor fyrst fråsegn frå den britiske regjeringa om at ho for sin part ikkje ville rekne dei nemnde varene for kontrabande. Men det hjelpte ikkje; den tyske regjeringa sa at ho ville la priserettane avgjera spørsmålet, og dei heldt fast på den tolkinga som drog jamvel slike varer inn under kontrabandeomgrepet. Likevel har kanskje framferda vorti noko lempelegare i det siste; men nokon trygggleik har vi ikkje vunni.

Eit nytt inngrep imot den frie nøytrale handelen kom da den britiske og den franske regjeringa kunngjorde (sist i november) at dei ville stanse og gripe alle *tyske varer* som vart utført over nøytrale land og i nøytrale skip. Denne meldinga kalla fram kvasse protestar frå mange nøytrale regjeringar, deribland den norske. I føreteljinga frå Noreg heitte det at det var svært lite av tyske utførselsvarer som vart borne ut i verda i norske skip, så det ville berre vera unyttig plage og kostnad å stanse norske skip for rannsaking etter tyske varer. Den norske regjeringa visste ikkje om noko folkerettsleg grunnlag for slikt eit tiltak, og om det var esla til represalie mot den tyske minekrigen, så kunne ikkje den norske regjeringa godkjenne nokon rett til å vende slike represalier mot den lovlege nøytrale handelen. Men alle slike føreteljingar hjelpte ikkje; Storbritannia gav ut ordrar om å setja i verk rannsakinga etter tyske utførselsvarer,

deribland jamvel varer som inneheldt berre ein viss prosent av tyske råemne, og dermed har da desse to maktene dregi enda meir av den nøytrale handelen under sin kontroll.

Enda meir i strid med folkeretten er det når den britiske regjeringa har teki seg til å rannsaka *posten* om bord på nøytrale skip. Her er det beint fram brot på mellomfolkeleg avtale som Storbritannia har skrivi under. Det står i ein av Haag-konvensjonane frå 1907 (nr. XI, art. 1) at brevpost er ukrenkeleg i krig, jamvel på skip som høyrer til krigførande land, og alltid må bli framsend så fort som råd er til den han er esla til. Men de britiske myndigheitene har likevel teki *posten* i land frå norske og andre nøytrale skip som dei har ført inn til hamnene sine, og gjevi seg til å rannsaka han der. Den norske regjeringa reiste kvasst motmæle mot slik framferd den 4 desember. Men den britiske regjeringa gav seg ikkje; ho kom med det meiningslause argumentet at når nøytrale skip kom inn i britisk hamn, så kom dei dermed under britisk lov, og så skulle da denne lova gjelde framfor traktat med andre statar. Elles sa den britiske regjeringa at formålet med rannsakinga berre var å ta tysk post og så hindre ulovleg vareførsel i pakkeposten. Men eg kunne prove at kontrollen gjekk mykje lenger; for eg kunne leggje fram for den britiske sendemannen i Oslo eit brev til meg personleg frå ein mann i Amerika som bar stempel om at det var opna av britisk censur. Kanskje det kan hjelpe noko at no den amerikanske regjeringa like eins har protestert mot slik traktatstridig framferd.

Eit anna vitnemål om at dei krigførande ikkje tek det så nøye med lov og rett, er at vi har konstatert at den britiske legasjonen i Oslo har haldi i drift ein løynleg *radio-sendar* i huset sitt her. Dette er i strid med norsk lov frå 1899 og dessuta med Haagkonvensjonen nr. V, art. 3, og eg sende den 18 desember ei føreteljing til legasjonen om dette. Om det har hjelpt, veit eg ikkje. Vi har dessuta mistanke om at den tyske legasjonen like eins har ein løynleg *radio-sendar* i Oslo; men vi har ikkje noko prov for det enda.

Krigen har ymse gonger ført til at *nøytraliteten* vår har vori krenkt, serleg på den måten at krigsfly har komi inn over grensene våre. Berre sjelda har det vori råd å få slegi fast nasjonaliteten for slike fly. Men i nokre få tilfelle kunne vi prove at både tyske og britiske fly såleis hadde broti *nøytraliteten* vår, og da protesterte vi i Berlin (19 oktober) og i London (10 november). Mykje alvorlegare er det likevel om det er så at nokre framande skip har vorti minesprengt eller torpedert innafor det norske sjøområde; spørsmålet

gjeld ein engelsk båt på Vestfjorden (7 desember), ein gresk båt på Folla (11 desember) og ein engelsk båt utafor Staden (13 desember). Det vart med det samme meldt at desse hendingane hadde gått for seg på norsk område. Men dess verre har ikkje Utanriksdepartementet enda fått dei rettlege prova som det i tilfelle kunne bygge ein protest på; eg ventar no kvar dag resultatet av dei ettergranskningane som har mått til. Men etter det som eg i går fekk høyre, skulle det vera visst at dei to fyrste minesprengningane (eller kanskje torpederingane, — det er no elles lite rimelig) hende utafor den 3-milsgrensa som vi har forkynt at vi forsvarar i denne krigen. Det er berre det tredje tilfelle, det med «Deptford» utafor Staden, som utvilsamt ligg innafor den norske sjøgrensa; men om det her gjeld minesprengning eller torpedering, er enda på det uvisse, — noko prov for torpedering ligg i det minste ikkje føre.

Utan omsyn til det som rettsleg ettergrasking kan gje opplysning om, har likevel den britiske regjeringa teki desse siste hendingane til grunn for ein aksjon som ville vera den verste nøytralitetskrenkinga landet vårt enda har vori utsett for. No siste laurdags kveld i førrdags, kalla den britiske utanriksministeren den norske sendemannen i London til seg og sa at dei hendingane det her galdt, synte at Tyskland har gjort dei norske farvatn til trugsområde, — lord Halifax gjekk såleis ut ifrå at det i alle tre tilfelle var tale om tysk torpedering. Og, sa utanriksministeren, når Tyskland gjekk fram på den måten, så ville no Storbritannia ta seg rett til å nytte det norske sjøområdet for sine eigne krigstiltak; det ville la orlogsskipa sine gå inn i dei norske farvatna med det formålet å hindre at dei vart nytta til bruk for tysk skipsfart og handel.

Eit sterkare trugsmål har aldri vori reist mot norsk nøytralitet, og i røynda ville det det seia at Noreg skulle bli dregi inn i krigen. Det er heilt klart at slikt eit tiltak frå engelsk side ville vera i open strid med all mellomfolkeleg rett; om *ein* stat forbryt seg mot ein annan, så får ikkje dermed ein tredje stat rett til å gjera same forbrotet eller jamvel eit enda verre. Og Tyskland ville utvilsamt gjera mot-tiltak av same slaget, — *da* var norsk område i full meining gjort til krigsområde. Den norske sendemannen protesterte sjølv sagt straks med stor styrke imot den britiske planen, og den norske regjeringa sende fram i går ny protest. Dessuta telegraferte kong Haakon til kong George personleg og bad han hindre at planen vart sett i verk. Alt måtte bli sett inn til motstand imot at landet vårt såleis skulle bli tvinga til å bli part i krigen.

Eg må vedgå at eg kan ikkje fri meg for den mistanken at den britiske regjeringa beint fram har sett seg til føremål å drive oss inn i krigen. Ho seier stendig at vi godt kan bli verande nøytrale; men samstundes krev ho at vi skal hjelpe dei allierte mot Tyskland. Det var det som låg i kravet om handelssperring mot Tyskland, og det er dessuta med i spørsmålet om krigshjelp mot Russland. Men tiltaket med å vilja nytte norsk område for sjølv krigsførsla er det som aller mest ville vera i strid med nøytraliteten vår, og vi må protestere og verja oss mot dette så langt vi evnar.

Eg kjem no over ifrå stormaktskrigen i Vest-Europa til den krigen som *Sovjet-Russland* har teki til med imot Finland, og dei spørsmåla som denne nye krigen har reist for Noreg. Det er kjent for alle at sovjetregjeringa i oktober og november tinga med Finland om ymse krav ho hadde som fyrst og fremst skulle vera til trygd for det russiske forsvaret imot fiendsleg ågang. For den skuld var det at Sovjet tinga dei små baltiske statane sønnafor Finskevikka til å ta imot russiske hærfolk innafor landområdet sitt, og no ville det trygge seg i Finland på same måten. Alle kjenner no krava: Russland ville ha nokre finske småøyar inst inne i Finskevikka og eit stykke av landet på det Karelske Eidet mellom Finskevikka og Ladoga, dessuta eit stykke lengst nord med Ishavet (vestparten av Fiskarhalvøya) og så hamn for orlogsflåten sin på Hangø eller på øyar der i nærleiken. Frå fyrsten kravde Russland fullt forsvarssamband med Finland, men gav opp dette kravet.

Mea forhandlingane om alt dette gjekk på, vart det haldi det statschefs- og utanriksministermøtet i Stockholm som eg før har nemnt, 18 og 19 oktober. Det som gjekk ut ifrå dette møtet, det var ei ny og sterk fråsegn om at alle dei nordiske landa ville vera nøytrale, og ingen kunne vera i tvil om at det russiske kravet på flåtehamn innafor finsk område ville føre Finland utafør den fulle nøytraliteten. Men eg vil få streka under at eg slo det klart fast på dette møtet og fekk det godkjent av dei andre, at vi ifrå dei andre nordiske landa ikkje gav Finland noko råd i noka lei i spørsmålet; det var Finland aleine som måtte ta ansvaret for avgjerdene sine, og inkje anna land batt seg på nokon måte til å hjelpe Finland, om den finske regjeringa ikkje ville godta dei russiske krava.

Forhandlingane kom til å strande på Hangø-spørsmålet, og så sende Russland hærmakta si mot Finland. Eg må vedgå for min part at eg ikkje hadde kunna få meg til å tru at sovjetregjeringa ville triva til våpna; eg tykte det ville vera eit altfor grovt brot

imot all lov og rett. Eg får leggje attåt at dei framande diplomatane i Moskva meinte det same. Og sjølv den finske regjeringa trudde ikkje heller på krig. Men vi tok alle i hop i mist, — krigen kom. Finnane sette seg til motverje med all den makta dei åtte, og heile verda har vori oppi under om kor godt dei har greidd å halde den russiske overmakta tilbake.

Den finske regjeringa tok saka si opp for Folkesambandet, og det var det som gav tilstøyten til utanriksministermøtet i Oslo den 7 desember. Der var vi einige om at vi ikkje kunne vera med på nokon ny freistnad på å setja i gang sanksjonar etter artikkel 16 i sambandspakta, såleis heller ikkje på det framlegget som hadde komi om å ekskludere Russland or Sambandet. Og dette standpunktet heldt vi oppe på sambandsmøtet frå 11 til 14 desember. Eg må nemna at eg på førehand hadde ein telefonsamtale med den finske utanriksministeren Tanner, og da eg tok opp med han spørsmålet om eksklusjon, svarte han med ein gong: «Kor skulle det hjelpe oss?» Det vi ville — og det som Finland ville — det var at Folkesambandet skulle gjere tiltak til å få nye fredlege forhandlingar i gong mellom Russland og Finland. Men Sovjetregjeringa avviste dette, og sambandsforsamlinga gjorde da vedtak om å avdøma den russiske fremferda. Konklusjonen på vedtaket skilde seg i to partar: den eine parten var ei oppmoding til alle statar om å gje Finland materiell og humanitær hjelp, og det kunne vi godt vera med å røyste for; den andre parten var eksklusjon for Sovjet-Samveldet, og den måtte alle dei nordiske statane ta fråstand ifrå.

Det som vart det aktuelle spørsmålet, det var hjelp til Finland. Alle statane som tok opp dette spørsmålet var einige om at dei ikkje ville gå inn i krig mot Sovjet-Samveldet, og i Sverige var dette serskilt understreka med di at dei skifte utanriksminister og laga om regjeringa på grunnlaget: streng nøytralitet. Det er greitt at det var serskilt viktig for Noreg at næraste grannelandet vårt tok så avgjort standpunkt for nøytraliteten. Den hjelpa Finland skulle få, måtte da serleg koma ifrå privatfolk. Og såleis vart det i Noreg òg. Stortinget kjenner til at det her i landet har vorti innsamla millionar av kroner til hjelp for Finland, serleg for humanitære føremål; sanitetsambulansar er sende dit bort, varer av ymse slag like eins. Regjeringa har gjevi utførselsløyve til Finland for så viktige varer som bensin og gummi, og jamvel for ammunisjon frå private verk. Den meste våpen- og ammunisjonstilverkninga hos oss ligg i hendene på staten, og det ville vera brot

på nøytraliteten vår om vi selde statsvarer av dette slaget til Finland; det har vi sagt frå om til den finske regjeringa den 13 desember at vi ikkje kunne gjera. Men varer til krigsbruk av privat tilverkning er vi ikkje bundne til å nekte utførsel for, det er fastslegi som mellomfolkeleg rett i Haag-konvensjonen nr. XIII frå 1907, art. 7.

I Noreg likså vel som i ymse andre land kom det opp ei rørsle for at friviljuge skulle melde seg til krigsteneste i Finland. Her hos oss hadde vi i straffelova frå 1902, § 133, eit forbod mot å verve mannskap til framand krigsteneste, og etter serskilt lov frå 1937 har Kongen jamvel høve til å setja forbod imot å gje seg friviljugt ut i krig utalands. Dette høvet har Kongen enda ikkje nytta for dei krigane som no går på, og det bør heller ikkje bli nytta uta det av ein eller annen grunn skulle bli heilt naudsynt. Det er heller ikkje imot folkeretten at einskildmänner i nøytralt land går med i krig utalands, det er fastslegi i Haag-konvensjonen nr. V frå 1907, art. 6. Men i same konvensjon er det sett forbod imot å setje opp innrulleringskontor for hærfolk i eit nøytralt land. Dei kontora som har vori sett opp no her i vårt land, har serskilt kunngjort at dei berre skal vera til hjelp for friviljuge som alt har avgjort at dei vil til Finland. Men ein lyt vedgå at dei er på kanten av det som skulle vera lovleg, og dei sluttar no med offentleg utlysing. Regjeringa har vedteki at offiserar ikkje skal få løyve til å gå friviljugt i krigen, og det kan vera grunn nok for dette vedtaket at landet sjølv har bruk for offiserane sine. Men det kan hende at vi sjølve får bruk for alle dei meinige verjepliktige òg. Og det kan dessuta vera andre grunnar til å tenkje vel etter om ikkje alle slike òg skulle bli nekta utferdsløyve.

Så har det vori spørsmål om ein skulle gje løyve til gjennomførsel for allslags krigsmateriell til Finland, og det har vi rett til å gjera uta brot på nøytraliteten etter Haag-konvensjonane nr. V og XIII frå 1902, art. 7. Men slikt materiell må da ikkje koma med hærfylgje, og det er i det heile forbodi for nøytrale land å la hærstyrke frå eller til krigførande gå igjennom området deira (konv. nr. V art. 2). Straks føre jul fekk eg melding frå den finske regjeringa om at Storbritannia og Frankrike ville koma til å be om løyve til å la hærfolk fara gjennom Noreg til Finland. Men noko slikt har vi ikkje fått. Derimot spurde den britiske og den franske regjeringa 27 og 28 desember om vi ville gje turvande lette for sendingar med krigsmateriell og teknikarar som skulle til Finland; for dei to landa ynskte å hjelpe Finland uoffisielt og indirekte. Dette siste har vi enda ikkje gjevi

offisielt svar på. Det er klart at vi har lovleg rett til å fylgje oppmodinga. Men det er tydeleg at dei to vestmakt-regjeringane hadde det klart for seg at det kunne vera visse farar for oss med dette; for dei sa med det same ifrå at dei, om vi så ynskte, ville vera viljuge til å gje Noreg og Sverige ein garanti for integriteten og sjølvstendet til desse to landa, om den hjelpa vi såleis ga Finland skulle få farlege fylgjer for oss.

At slike farar i røynda kunne melde seg, det fekk eg varsku om no siste fredags natta, eller kanskje eg heller skulle seia tidleg i otta laurdags morgonen (6 januar). For det var omlag kl. 3½ om morgonen at den russiske ministeren i Oslo kom ut til meg i heimen min og las opp for meg ein note han hadde fått ifrå regjeringa si og som det hasta med å gje meg. Litt lenger ut på morgonen, kl. 5½, fekk eg noten i norsk tekst, og eg tenker det er best eg les opp teksten ordrett slik som eg fekk han. Målføringa er ikkje nett mønstergod, men ein får hugse på at omsetninga er gjort i ei skunding i ein sein nattetime, og ein får heller seia det er rosverdig at ein russisk legasjon skriv såpass norsk. Noten lyder:

«Efter opdrag av Regjeringen for Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker har jeg den ære å meddele følgende:

I den siste tid fører enkelte Den norske Regjering nærstående kretser og den norske presse en hemningsløs kampanie mot Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker, som ikke kan føre til noen annet enn til forvikling forhold mellem Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker og Norge.

Ovennevnte kampanie mot Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker går så langt som direkte å mane Norge til krig mot Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker. Oftere og oftere kommer frem i pressen henvendelser som oppfordrer Den norske Regjering til å yde Ryti-Tanner regjeringen militær støtte mot Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker og det fordres at det skal optas utenlandsk lån til militære formål og i denne art offentliggjøres oprop i pressen om å sende til Finland våben og fly, der gis utallige meddelelser om at norske myndigheter har allerede lovet å påskynne transport av våben og såkalte frivillige, og militær utrustning allerede faktisk sendes gjennom Norge til Finland.

Denne fremtreden møter ingenlunde noen motstand fra regjeringsorganers side. Ennu mer, enkelte offisielle personer som herr Hambro, general Aavatsmark, kaptein Aarflot og mange andre åpent medvirker i denne kampanie og endog tar aktiv del i den.

Under medvirkning av norske myndigheter er det på norsk territorium opprettet organisasjoner og vervningskomiteer for å opplamme krigen på Finlands territorium mot Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker.

I spissen med regjeringsorganet «Arbeiderbladet» populariserer den norske presse organiseringen av såkalt frivillighet mot Unio-

nen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker og opfordrer til vervning av den slags type «frivillige» og anbefaler å sende de til Finland.

I den siste tid var det endog meddelt at det er under dannelsen spesiell divisjon for Finland av frivillige fra Oslo gruppens stater. Man kan ikke undlate å påpeke den åpenbare uoverensstemmelse mellom disse opfordringer og handlinger og nøytralitetspolitikken, som er kunngjort av Den norske Regjering. Denne ovennevnte uoverensstemmelse trær frem med særskilt kraft da det samtidig under tilsyn av norske myndigheter finner sted forsyning av Ryti-Tanner regjeringen med våpen fra Norge og transit gjenging Norge til Finland av forskjellig art militærforsyning.

Regjeringen for Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker henleder Den norske Regjeringens oppmerksomhet på de ovennevnte kjensgjerninger og handlinger fra de norske myndigheters side rettet mot Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker.

Regjeringen for Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker anseer det for uopsettelig å erklære Den norske Regjering at ovennevnte handlinger fra de norske myndigheters side ikke blott strider mot den av Den norske Regjering kunngjorte nøytralitetspolitikk, men kan også føre til uønskede forviklinger og skade de eksisterende normale forhold mellom Unionen av De Sosialistiske Sovjetrepublikker og Norge.»

Ein ser at den siste setninga inneheld eit tydeleg trugsmål, og eg skunda meg difor med å leggje noten fram for heile regjeringa straks same morgonen. Der vart det vedteki eit svar som eg kunne gje til sovjet-sendemannen kl. 12½ same dagen, laurdag. Det lydde såleis:

«I svar på Deres note til meg i dag har jeg den ære å uttale:

Det er meg en glede å kunne konstatere at de beskyldninger om brudd mot den norske regjeringens nøytralitetspolitikk som er omtalt i den nevnte note, ikke bygger på riktige opplysninger.

Jeg vil aller først slå fast at norske myndigheter ikke har deltatt i og ikke vil få adgang til å delta i noen handlinger som strider mot Norges nøytralitet i den pågående krig i Finland. Av de personer som særskilt er navngitt i noten, er general Aavatsmark for mange år siden trådt ut av tjenesten, og kaptein Aarflot er heller ikke aktiv offiser. Stortingspresident Hambro har overhode ikke medvirket i noen kampanje for å bryte Norges nøytralitet overfor Sovjet-Samveldet.

De oppfordringer til krig mot Sovjet-Samveldet for Finnlands skyld som er komne fram i pressen, skriver seg allesammen fra privatpersoner, de er spredte meningsytringer og har ikke fått tilslutning fra noe ansvarlig hold.

Som De vet råder det full pressefrihet i Norge, og regjeringen kan ikke hindre at pressen bringer uttalelser i forskjellig retning både om landets egen og om fremmede lands politikk. Om de enkelte blad, eller innsendere i enkelte blad, uttaler seg imot den nøytralitetspolitikk som regjeringen har for-

kynt, så er dette uttrykk for opposisjon mot regjeringen, og det kan da ikke inneholde noe brudd på den nøytralitet vårt land hevder.

Norske myndigheter har absolutt ikke medvirket til å opprette organisasjoner og vervningskomiteer her i landet for deltagelse i krigen i Finland. Heller ikke har norske myndigheter medvirket til å sende våpen eller militær utrustning til Finland. Vervning til krigstjeneste i fremmed land er forbudt og straffbart etter norsk lov og blir derfor ikke tillatt. Det er ikke den norske regjering bekjent at det skulle være under dannelsen en spesiell divisjon for Finland av frivillige fra Oslogruppens stater.

Det er ikke noe brudd på nøytraliteten om enkeltpersoner frivillig reiser ut for å delta i krig utenlands. Men den norske regjering har ikke gitt og vil ikke gi tillatelse til noen offiser til å delta i krigen i Finland på denne måten.

I Haag-konvensjonen nr. V fra 18 oktober 1907, art. 7, er det uttrykkelig fastslått at ingen nøytral stat er forpliktet til å hindre utførsel eller gjennomførelse av våpen og annet krigsmateriell for noen krigførende makts regning. Men Regjeringen vil dog bemerke at så vidt den bekjent har hittil ingen gjennomførelse av krigsmateriell til Finland foregått i Norge, og privat utførsel av samme art bare i ytterst ringe utstrekning.

Jeg tør gå ut fra at disse opplysninger vil overbevise Deres regjering om at den norske regjering har opprettholdt og fremdeles akter å opprettholde den nøytralitet overfor krig i fremmed land som regjeringen selv har forkynt, og under hevdelsen av denne nøytralitet vil den nøye holde seg innenfor gjeldende traktater og alment godkjent folkerett.

Jeg er overbevist om at intet er skjedd her i landet som er egnet til å føre til forviklinger mellom Norge og Sovjet-Samveldet eller forstyrre det normale forhold mellom de to regjeringer.»

Eg nemner at den svenske regjeringa har fått ein note frå Russland av omlag same innhaldet som noten til Noreg, og det svenske svaret kjem til å fylgje noenlunde dei same linene som det norske.

No kan korkje eg eller nokon annan gå god for at dette svaret fører til den endskapen som det sjølv peiker på. Det kunne vera tenkeleg at Russland hadde planar imot oss som det i alle høve ynsker å setja i verk. Vi har krigen i Finland tett inn på oss nord i Finnmarka, og vi har titt høyrte om at Russland kunne ha hug på hamner i Noreg. Difor har vi serskilt budd oss militært der nord. Men det kunne likevel vera tenkeleg at Russland berre vil skræme oss ifrå å la Storbritannia og Frankrike nytte landet vårt til hjelpesendingar for Finland. I alle høve er det klart at vi må halde oss til nøytraliteten vår; det er det einaste som kan trygge oss imot krig.

Men i dette spørsmålet er det ikkje berre moglege ågangsplanar frå Russland vi må ha i tankane. Vi må samstundes rekne med den

makta som Russland no er i samband med, — Tyskland. Vi har inga visse for kor langt dette sambandet rekk. Eg har grunn til å tru at da desse to maktene gjorde opp vennskaps-pakt seg imellom, vart ingen ting omtala eller avtala om Finnland. Men Tyskland har likevel — trass i all den samkrigen med Finnland som finst der i landet — meint at det fekk halde seg heilt utafør den finsk-russiske striden, og den serskilde grunnen som er gjeven er den at Finnland lydte engelske råder i denne striden. Skulde no spørsmålet reise seg om russisk ågang mot Noreg eller Sverige, så trur eg vi må gå ut ifrå at Tyskland fyrst og fremst vil ta omsyn til tilhøvet til vestmaktene. Kan dei i Tyskland gjera seg den tanken at Noreg og Sverige på nokon måte går i samband med vestmaktene, eller at vestmaktene nyttar Noreg og Sverige i krigen sin mot Tyskland, såleis at Russland blir hindra frå å vera til slik hjelp for Tyskland som den tyske regjeringa har ynskt, da vil Tyskland utvilsamt seia at vi har gjort fiendslege tiltak mot Tyskland, og da har vi krigen frå denne kanten.

Vi ser at vestmaktene på alle måtar vil ha oss til å hjelpe dei i den striden dei står i, og det blir kanskje snart umogleg å halde balansen imellom dei motsetningane som no er i strid i Europa. Det kan koma den stunda at det blir farleg å vera nøytral for di vi da kan koma i fiendskap til dei som meiner dei har bruk for oss og som i tilfelle ville hjelpe oss imot pågang frå andre kantar. Vi kan beinveges ha interesse av at Finnland får hjelp til å verja sjølvstendet sitt. Men farar trugar oss kva vi så gjer. Framleis er det naudsynt for oss å halde oppe nøytralitetspolitikken vår så langt som vi kan. Men den russiske noten frå laurdags morgonen og det britiske trugs-målet frå laurdags kvelden vitnar tydeleg om at det blir vandare dag for dag å få bli verande nøytral. Enda vil eg — mea eg har med desse sakene å gjera — stri for nøytraliteten så lenge det er mogleg. Kaldt og roleg får vi sjå på kvart einskilt spørsmål som melder seg, og døme etter det som synest oss tene landet til gagn ikkje berre i den næraste stunda, men i ei lengere framtid. Vi vil ha fred for landet vårt, for freden er eit vilkår for framgang og folkelukke. Men vi må vera budde på at vi ikkje får lov til å vera i fred, og da må vi føre ein politikk som i det minste gjev oss von om å kunna berge det nasjonale sjølvstendet og fridomen vår.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at utenriksministerens foredrag blir mangfoldiggjort til bruk for stortingsrepresentantene, ikke trykt, men mangfoldiggjort på kon-

toret, og at det oversendes det nye storting. Presidenten går ut fra at de alvorlige betraktninger som utenriksministeren har anført, har krav på å bli studert av hver enkelt representant, og eventuelt bli drøftet når alle representanter har fått adgang til å studere innholdet i utenriksministerens foredrag. Men presidenten finner det rimelig, hvis nogen av representantene ønsker å stille spørsmål idag, eller å be om yderligere opplysninger fra utenriksministeren, at dette blir gjort med en gang, så det fyldigst mulige materiale kan foreligge når Stortinget går til en drøftelse av disse livsviktige spørsmål.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg har bare et par spørsmål å stille utenriksministeren, som jeg gjerne vil ha besvaret til supplerings av hans utredning. Det første spørsmål er: Hvad svarer Lord Halifax på vår sendemanns forestilling av 27 desember, da altså minister Colban søkte Lord Halifax for å protestere mot det politiske innslag som var kommet frem i handelsforhandlingene? — Det annet spørsmål er: Hvad er grunnen til at vi ikke ennu — nesten en måned efter hendingen — har kunnet konstatere, og derigjennem protestere mot, torpederingen av «Deptford»? Det er jo nettopp denne torpedering utenfor Stad som utvilsomt foregikk innenfor territorialgrensen, som fremfor noget annet har gitt Storbritannia grunn til nu siste lørdag å komme med den trusel som utenriksministeren nevnte. — Videre: Har Storbritannia fått beskjed om at undersøkelsene har vist at de to øvrige hendinger, utenfor Folda og i Vestfjorden, er skjedd utenfor tremilsgrensen?

Dessuten vil jeg spørre om der foreligger noget som skulde tyde på at Tyskland står bak den Sovjet-noten lørdag morgen som utenriksministeren omtalte. — Endelig et spørsmål til: Følger Regjeringen med oppmerksomhet det samarbeide mellem Sovjet og «Arbeideren»s fraksjon her i landet som utvilsomt foregår, og som selvfølgelig, når man dømmer efter «Arbeideren»s skrivelser, er en fare, en meget stor fare for oss i den nuværende situasjon?

Det var disse spørsmål jeg gjerne vilde ha besvart, om utenriksministeren kan besvare dem.

Hr. Magnus Nilssen hadde her inntatt presidentplassen.

Hambro: Det var bare ett spørsmål jeg vilde stille til utenriksministeren, idet jeg reserverer mig enhver drøftelse av de enkelte spørsmål til senere. — Så enig som jeg er med utenriksministeren i betydningen av å

oprettholde Norges nøytralitet, så uklar står jeg likeoverfor Regjeringens halvt private proklamasjon av Norges nøytralitet under krigen i Finland. Jeg forstår ikke hvorfor vi skal pålegge oss en rekke vanskeligheter og ofre ved, uten nogen akt i statsråd på grunnlag av uttalelser av statsministeren og utenriksministeren, å bære nøytralitetens byrder i et tilfelle hvor ingen av statene har erklært krig. Det er ganske visst at vi i den polsk-tyske konflikt erklærte oss nøytrale. Men f. eks. i den store pågående konflikt mellom Kina og Japan har Norge og den norske skibsfart og norsk handel høstet meget store fordeler derav at vi ikke har betraktet statene som værende i krig, likeså litt som noen andre stater — uten muligens de nærmeste nabostater i Asia — har pålagt sig nøytralitetens byrder. Vi har forbeholdt oss vår frihet i de enkelte tilfelle. Jeg er enig i det syn at man ikke kan trekke for vidt de konsekvenser som folkerettslig er tillatelige av det forhold at der ikke er erklært krig, og at Norge ikke offisielt har erklært sin nøytralitet, men jeg vil anmode utenriksministeren om å la Stortingets medlemmer, og ganske særlig utenrikskomiteen, få en folkerettslig utredning av disse spørsmål. Jeg vet ikke om det er på grunnlag av en utredning av Utenriksdepartementets konsulent i folkerett at Regjeringen har inntatt denne holdning, men jeg vet at de mest fremskudte folkerettslærde i de nordiske land, som i andre stater, mener at det er svært lite vunnet og adskillig tapt ved ukallet å pålegge sig nøytralitetsforpliktelser i et tilfelle som det vi her står overfor. Jeg vil ikke uttale nogen endelig dom om dette, men jeg vil sette pris på — og jeg tror at svært mange av Stortingets medlemmer vil sette pris på — å få en utredning av de folkerettslige sider av dette spørsmål. Det er klart at nettop i denne proklamasjon av vår nøytralitet gir vi en viss hjemmel for henvendelser som noten fra Russland. Men når man tenker på hvorledes Russland selv har optrådt både i konflikten mellom Kina og Japan og i konflikten i Spania, de mange taler som av Sovjet-Samveldets førstedelegerte har vært holdt i Geneve nettop under drøftelsen av disse konflikter, den uhyre bestemte måte hvorpå Sovjet-Samveldet tidligere har protestert mot å trekke nøytralitetsopfatningen for vidt, og også har protestert mot en hvilken-somhelst anerkjennelse av en oprørsregjering, gir det et rikt materiale til besvarelse av enhver note som måtte komme fra Sovjet-Samveldet. Det forekommer mig at der er internasjonale aktiver som vi uten videre slår vrak på ved ukallet og halvoffisielt å erklære oss nøytrale i en konflikt som av ingen mak-

ter utenom Tyskland hittil er ansett for å være en konflikt som det er nødvendig for dem å ta standpunkt til gjennom offisielle nøytralitetserklæringer. Det er visstnok Tyskland alene som har erklært sig offisielt nøytralt i den pågående strid. Det er mulig at det har vært reelle betraktninger som har ligget til grunn for Regjeringens stilling, men de betraktninger må da være folkerettslig underbygget. Det er ikke tilstrekkelig i en sak av så vidtrekkende art som denne å bygge på et sunt skipserskjønn hvis realitet vi for så vidt kan være enige i alle sammen. Det er formene det gjelder mere enn noget annet i det internasjonale samkvem, og her har vi bundet oss, såvidt jeg kan skjønne uten fullgyldig årsak. Vi har, skjønt vi ikke var forpliktet til det, internert de 50 finske soldater som kom over grensen. Vi var forpliktet til å avvebne dem, men vi var ikke forpliktet til, og hadde heller ikke formell rett til, å internere dem. Jeg setter at russiske avdelinger på et visst antall menn blir trengt inn over den norske grense. Den norske regjering vil da selvfølgelig også bli nødt til, i konsekvens med hvad den har gjort, å internere disse russere. Da vil vi stå like overfor den eventualitet at Russland erklærer at der ingen krig — det har uttrykkelig, og sist i noter til Folkeforbundet av 11 desember, erklært at der ingen krig foreligger - og med hvilke rett kan da den norske regjering internere russere? Det er et helt kompleks av spørsmål som her reises, og jeg er ikke på forhånd overbevist om at den løsning som den norske regjering, uten drøftelser hvis innhold er oss bekjent, har valgt, er den best mulige. Derfor vil jeg be om å få spørsmålet utredet.

Lykke: Jeg vil erklære mig meget enig i det hr. Hamro har sagt angående forholdet til Sovjet, og jeg synes ikke det hadde hatt noget hastverk med å besvare den noten. Vi kan komme tilbake til den senere.

Når jeg ba om ordet var på grunn av forslaget fra presidenten om at utenriksministerens redegjørelse skulde mangfoldiggjøres, for at hver representant kunde få et eksemplar. Jeg er meget åpen for at representantene skal få mest mulig materiell, men her er vi inne på emner som ikke bør komme utenfor Stortinget. Disse referater av redegjørelsen bør ikke tas med hjem. Hvis man får disse eksemplarer, bør hver representant være oppmerksom på hvad det er for et dokument han er blitt betrodd.

Det som hr. Mowinckel var inne på angående forholdet med hensyn til «Arbeideren», har jeg også bragt frem i utenrikskomiteen,

og jeg går ut fra at Stortinget nu får beskjed fra Regjeringen om det forhold.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg forstod ikke president Hambro slik at utenriksministerens foredrag skulde mangfoldiggjøres på den måte at hver stortingsmann skulde få et eksemplar. Jeg forstod ham slik at det skulde mangfoldiggjøres i et tilstrekkelig antall eksemplarer, slik at stortingsmennene kunde få anledning til å se det, enten det blev utlagt i Lagtinget, som tilfellet har vært ved lignende leiligheter før, eller ved henvendelse på kontoret. Jeg tror den siste fremgangsmåte vilde være å foretrekke i dette tilfelle.

Når jeg igjen ba om ordet var det for straks å ta avstand fra hr. Hambros nøytralitetslære. Skulde ikke vi i striden mellom Finland og Russland — enten den nu kalles krig eller ikke krig fra Sovjets side — iaktta den samme omhyggelig nøytralitet som vi har iaktatt i kampen omkring Polen, så vet jeg opriktig talt ikke hvorledes vår stilling idag skulde være. Jeg skjønner det ikke. Jeg begriper for eksempel ikke hvorledes utenriksministeren skulde ha kunnet gi et fullt tilfredsstillende svar på Sovjets skarpe note, hvis den politikk vi hadde fulgt, var hr. Hambros politikk.

Statsråd Koht: Eg skal freista svara på dei einskilde spursmåla som hr. Mowinckel vende til meg i det fyrste innlegget sitt her. Han spurde fyrst um kva svar lord Halifax hadde gjeve då den norske sendemannen i London tala til han den 27 desember um det skifte som hadde gått fyre seg i den britiske handelspolitikken mot Noreg, dei krava som Storbritannia sette til oss. Vi fekk det svaret at lord Halifax sjølvsagt skulde tenkja på saka, tenkja på dei argumenta, den fyreteljinga som vi hadde gjeve, men han gav oss ingen lovnad um at han kunde fylgja våre tankar. Tvertimot, han holdt fast på at det var naudsynt for England å føra slik ein politikk at det kunde vera trygg på — so vidt det var mogleg å vera trygg på det då — å vinna krigen, det var hovudformålet for England, so vi har endå ikkje fått noko svar som verkeleg kann føra frem.

So var det spursmålet um desse tri mine-sprengjingane utanfor sjøsida vår frå Vestfjorden sør til Staden. Der er det soleis at dei norske lokale styremaktene vel har havt visse vanskar med dei sjøforklåringane som dei skulde taka upp. Etter mitt skyn — eg får lov til å segja det heilt ut som eg tenkjer det — tok ikkje dei lokale styremakter fat i desse sakene so fort som dei burde ha gjort; men frå Utanriksdepartementet vende vi oss med ein gong til Forsvarsdepartementet og Justis-

departementet med oppmoding um å skaffa oss alle dei opplysningane som måtte til. I skriftleg form har vi endå ikkje fått alle dei utgreiingane som må til, men, som eg sa, vi ventar dei i desse dagane. Det har teke si tid. Eg må segja eg har for min part vore svært lei for at det skulde taka so lang tid, men samanhengen er då som eg her har sagt. Det er ymse styremakter som skulde samarbeida, og samarbeidet har ikkje alltid vore so heilt som det burde ha vore. For di vi endå ikkje har havt noko endeleg resultat av desse ettergranskingane, er det sjølvsagt at vi heller ikkje har kunna gjeva noka melding til noka regjering, korkje til den tyske eller til den britiske, um dette resultatet.

Hr. Mowinckel spurde um vi kjende noko teikn til at Tyskland stod bak den Sovjetnoten som vi fekk her no tidleg laurdag morgon. Nei, eg har ingen kjennskap til noko um nokon slik samanheng der. Vi har havt gjetord um dryftingar og samarbeid millom den tyske og den russiske regjeringa i spursmålet um Nord-Sverige og Nord-Noreg, men det som har kome til oss um det, har vore avsanna offisielt. Det er mogleg at nokon ting etterpå kann ha hendt, men vi veit ingen ting, og må berre draga slutningar av dei fakta som ligg fyre. Eg har havt ymse dryftingar med representantar for Tyskland um desse spursmåla, so eg trur eg kjenner tolleg godt det tyske standpunktet, serleg for di eg har kunna samføra det med opplysningar frå andre kantar. Eg trur at det som eg refererte her i dag um det tyske standpunktet, er det som er det rette, det er den konklusjonen som eg for min part i det minste er kommen til; men nokon serskild samanheng med umsyn til den siste noten veit eg då ikkje um.

Det siste spursmålet som hr. Mowinckel nemnde, det um bladet «Arbeideren» her i landet, får eg lata justisministeren svara på; det er ei sak som Utanriksdepartementet ikkje beinveges kann leggja seg upp i.

Hr. Hambro retta i grunnen ikkje noko spursmål til meg. Han uttala si personlege meining um ymse spursmål, og han ynskte ei folkerettsleg utgreiing um dette hovudspursmålet um krigstilstandet — eg får vel lov å kalla det so — i Finland og nøytraliteten vår. For meg har det stått so — og eg trur det gjeld for heile Regjeringa, og det gjeld ikkje berre for den norske regjeringa, men likeso vel for den danske og den svenske, som eg har samrådt meg med i denne saka — at dette spursmålet um nøytralitet er ikkje eit folkerettsleg spursmål, men eit politisk spursmål. Vi kann ikkje gå fram her etter folkerettslege former og sjå etter um Russland har sagt at no tar det til med krig. Det har gått inn i

Finnland med hermakt, det kaller vi andre for krig. Det var det same som Tyskland gjorde i Polen. Vi kalla det då offisielt og beint fram for krig, og eg trur vi kann kalla dette for krig, og då kann vi ikkje på nokon måte gøyma oss under folkerettslege former ei eller anna makt vel for framferda si, vi får taka realiteten. Realiteten er at det i dag blir ført krig i Finland, og realiteten er dessutan den, utan umsyn til noko slag folkerettslege former, at Noreg og dei andre nordiske landa ynskjer å vera nøytrale.

Når vi då tek det standpunktet, det politiske standpunktet, er det klårt at det har sine praktiske konsekvensar på mange område. Ein av dei aller fyrste konsekvensane var dette med internering av dei finske herfolka som kom over den norske grensa. Eg får segja som det var, at der gjekk dei militære fram utan at dei vende seg til Utanriksdepartementet på fyrehand, og eg trur dei gjorde heilt rett i det. Dei tok det som ein naturleg konsekvens av krigstilstanden at krigsfolk frå framandt land som kom inn i vårt land, skulde bli avværna og internerte. — Vi måtte dessutan tenkje på den politiske konsekvensen som hr. Hambro nemnde, men som det syntest at han kjende seg noko skremd av, den konsekvensen at då blir vi og nøydde til å avværna og internere russiske soldatar. Sjølv sagt blir vi det. Skulde vi kunna tenkja oss at tusen eller tvo tusen russiske soldatar kom inn over Pasvikelva i Noreg, og so skulde vi lata dei kvila seg godt ut og so koma tilbake til Finland og føra sin krig der? Kva skulde det vera for politikk? Nei, former er gode å ha, og serskilt former i folkerett mellom statane er nyttige å ha, og dei skal vi bygja på — Noreg har ikkje sendt ut noka offisiell nøytralitetsfråsegn, for vi meinte at i dette tilfellet skulde vi ikkje nytta dei formene — men vi må taka konsekvensane av vår politikk, og det som det er spørsmål um her, er politikk, ikkje form.

Førre: Riktignok er det nevnt, at debatten om denne redegjørelse skal utstå til senere, men flere talere har vært inne på den situasjon vi er oppe i, og jeg finner ut fra min vurdering av den å ville advare imot at vi fortsetter med å vedlikeholde den folkestemning som nu behersker landet vårt. Forholdet er at for Russland må hele Norges stilling fortone sig som om vi, hele landet, er mobilisert til hjelp for Finland, og selv om vi kan si, som president Roosevelt sa i en annen forbindelse, at vi ikke kan være nøytrale i våre hjerter overfor det overgrep som er skjedd like overfor Finland, så må vi da avholde oss fra å ha hele landet så å si mobilisert, ved inn-

samlinger, ved kommunale bevilgninger og ved store skibsrederes og bankinstitutters og sammenslutningers bevilgninger til Finland. Det er en aktiv deltagelse i krigen på Finnlands side, selv om det ikke er «med våpen i hånd». Vi må venne oss til å søke å forstå de tanker og de følelser som gjør sig gjeldende på den annen side av fronten. Vi vilde, om vi var gjenstand for en lignende optreden fra en annen nasjons side, utvilsomt se anderledes på stillingen enn vi gjør her i Norge idag. Forholdet er at hele den verdensopinion som er reist imot russernes angrep på Finland, ikke bare er skapt på grunn av samfølelse med en liten nasjon. Hadde det det vært, hadde vi sett den samme opinionsytring da Etiopia blev angrepet og erobret, og da Albania blev tilintetgjort, men vi så ingenting til det. Riktignok forsøkte Folkeforbundet en liten gestus like overfor Italia, men vi så jo at hele aksjonen blev forrådt, og at man erklærte Folkeforbundet uten evne og uten vilje til å gjøre nogenting overfor en liten angrepet nasjon. Men nå snart Sovjetsamveldet kom i konflikt, reiste hele verdensopinionen sig, ledet av den internasjonale kapital og store maktgrupper og politiske intrigemakere. Da het det at det gjaldt å verge en liten nasjon. Det er på tide at vi er opmerksomme på hvilke krefter som står bak denne verdensopinion, som tilsynelatende gjelder vern om et litet land, men som faktisk har en *politisk* bakgrunn, nemlig antipati og uvilje mot Sovjet-Russland. I den stilling vi står i, må vårt lands stilling bli at vi er helt nøytrale, ikke bare ved erklæringer fra Regjeringen, men *ved at hele det norske folk stiller sig lojalt og nøytralt i denne sørgelige krig som hersker i vårt naboland*. Vi må være opmerksomme på det som er nevnt i noten fra Russland, og som Regjeringen *ikke* har svart på. Regjeringen forsvarte hr. Hambro, og der blev gitt opplysninger om Aavatsmark og Aarflot, men om regjeringsorganet fikk vi ikke høre nogenting. Forholdet er at regjeringsorganet går i spissen for å skape denne stemningen mot Sovjet-Russland, som mer har en politisk bakgrunn enn den skyldes kjærlighet til det lille land som er blitt angrepet. Vi må passe oss så vi ikke forsøker å spille nogen rolle i disse stridigheter mellom nasjonene; for skal vi forsøke å holde oss utenfor en militær konflikt, er dette en betingelse, såvidt jeg forstår.

Når det nu også tales om å sette munncurv på — eller kanskje inndra — «Arbeideren» og forsøke å opheve pressefriheten i dette land, mener jeg det er på tide å protestere. Jeg vurderer høit hr. Mowinckel i denne strid. Han har vært en av dem som har holdt hodet kaldt

under denne striden, ennskjønt han selv har vært med å gi penger til Finnland. Jeg forstår hans gode hjertelag og tviler ikke på at hans gave er diktert av hensynet til det angrepne land, men med den posisjon hr. Mowinckel har, gjelder det at man holder sin sti ren, så man ikke gir noen anledning til angrep i denne forbindelse. Jeg synes at selv om vi er dypt uenige i og forakter Sovjets handling overfor Finnland, må vi også la den annen part, som har en annen oppfatning, få komme til orde, og jeg tror ikke at bladet «Arbeideren» har så stor innflytelse overfor det norske folk at det skulde friste Regjeringen eller Justisdepartementet til å komme med inngrep like overfor bladet. Jeg tror at det blad som i første rekke må holde sin sti ren, er vårt regjeringsorgan. Å passe på det er iallfall den første oppgave vår justisminister eller Regjeringen har i forbindelse med pressen.

Moseid: Etter det forslag som presidenten har antydnet eller fremsatt, vil det bli anledning til å drøfte de spørsmål som utenriksministeren her har redegjort for, ved en senere anledning, og jeg vil da ikke komme inn på noen av de spørsmål på dette tidspunkt. Når jeg forlangte ordet, var det fordi utenriksministeren også reiste et spørsmål som har vært omtalt i løpet av høsten, dette at det etter utenriksministerens mening ikke tidligere hadde foreligget noen grunn til å innkalle Stortinget. Jeg vil heller ikke gå nærmere inn på det spørsmål idag, men jeg finner grunn til allerede nu å presisere at utenriksministerens redegjørelse klart har slått fast at faren for vårt land er større idag, er større i denne tid, enn den har vært noen gang i de 125 år vi har hatt storting. Hvis man overhodet anerkjenner Stortinget som landets nasjonalforsamling, har det aldri i dette tidsrum forekommet at Stortingets nærvær har vært mer nødvendig enn i denne høst. Fra mitt synspunkt sett er det ganske uforsvarlig i denne tid å se på nye hendelser fra dag til dag av avgjørende betydning for vårt lands fremtid uten å gi denne forsamling, som har folkets bemyndigelse til å trekke op linjene, anledning til å gjøre sig gjeldende, både ved å sette sig inn i sakene og ved å treffe de prinsipielle avgjørelser. Det er ingenting i veien for at det allerede nu kan være truffet avgjørelser som Stortinget ikke lenger er i stand til å avverge følgene av, jeg vil ikke ha uttalt noget om det er tilfellet, men det er ingenting i veien for at så kan ha skjedd, og jeg mener for min del at det er ganske uforsvarlig å stille sig slik at noget sådant kan hende. Jeg vil, som sagt, ikke gå nærmere inn på dette spørsmål idag, men vil kun konstatere de to fak-

tiske ting: at faren er overhengende stor, og nødvendigheten av å gi Stortinget, landets nasjonalforsamling, anledning til selv å trekke op de prinsipielle linjer her. Faren har vært til stede i større grad enn i noget tidsrum vårt folk har gjennomlevet siden 1814.

Hambro: Jeg oppfatter utenriksministerens uttalelse derhen at Regjeringen har truffet sin avgjørelse med hensyn til dette nøytralitetsspørsmål uten å bygge på nogen folkerettslig utredning, og jeg finner det utilfredsstillende. Jeg er selvsagt enig med utenriksministeren i at de forskjellige spørsmål her etter sitt vesen er politiske spørsmål først og fremst. Men man kan overhodet ikke skjelve mellom politikk og folkerett, og politikens virkemidler og alle de politiske forsvarslinjer de er dog folkerettslige linjer og må være det. Derfor kom også utenriksministeren i de siste ord han sa, inn nettop på det jeg anførte, idet han nemlig uttalte at når Regjeringen ikke har erklært sig offisielt nøytral, er det for å kunne stå noget friere i disse former. Nettop derfor forekommer det mig å være nødvendig å få en utredning av den forskjell folkerettslig sett der ligger i de krav som vi stiller til oss selv, og som andre kan stille til oss, når vi er erklært offisielt nøytrale, og når vi ikke er det. Jeg fastholder ønskeligheten av en slik utredning.

Hr. Mowinckel uttalte at han ikke skjønnte hvorledes vi kunde stille oss anderledes. Det overrasket mig ikke, men det er i håp om at hr. Mowinckel skal kunne bringes til å skjønne det, og også andre skal kunne bringes til å skjønne det, at jeg har bedt om å få en utredning av dette temmelig viktige, og for hele vårt lands stilling utadtil betydningsfulle spørsmål.

Det blev uttalt av hr. Førre nu sist at man skulde være meget forsiktig med pressefriheten. jeg er enig med hr. Førre i det. Men der er et spørsmål som tidligere har vært berørt i Stortinget, og som er av nogen betydning når landet befinner sig i en så utsatt situasjon som den vi nu står i, det er å bringe på det rene i hvilken utstrekning norske presseorganer, det være sig av hvilken utstrekning norske presseorganer, det være sig av hvilken farve som helst, finansieres utenfra i tider som disse; og i hvilken utstrekning norske politiske bevegelser finansieres utenfra. Jeg vil henstille til justisministerens overveielse hvad der kan gjøres for å bringe disse spørsmål på det rene, for at man så kan ta standpunkt til de konsekvenser som bør trekkes av de opplysninger man eventuelt kan skaffe.

Jeg er enig med utenriksministeren i å beklage at de lokale myndigheter ikke har skaf-

fet de tilstrekkelige opplysninger vedrørende de berørte torpederinger. Det skulde jo være mulig å få optatt sjøforklaringer på et kortere tidsrum enn 3 à 4 uker. Jeg vil i denne forbindelse få lov til å minne om, hvad jeg er sikker på at utenriksministeren har presentert, men hvad det muligens vilde være nyttig at også andre har klart for sig når man drøfter slike uttalelser som de der fremkom fra den engelske utenriksminister nu sist lørdag, nemlig at England har krenket vårt sjøterritorium ved en rekke anledninger siden krigen blev erklært. Det var en engelsk krysser som var inne på norsk sjøterritorium og satte sine lyskastere på «City of Flint» da den gikk sydover, og som efter henvendelse fra «Fridtjof Nansen» trakk sig ut av vårt sjøterritorium. Det har diverse ganger av engelske flyvere vært foretatt krenkelser av vårt territorium. Det har skjedd reklamasjoner i London, som der har skjedd reklamasjoner i Berlin, og ihvertfall for enkelte tilfelles vedkommende har de engelske myndigheter uttalt sin beklagelse over det som er hendt. Man har altså presedenser for at den ene part kan komme til å krenke vårt sjøterritorium uten at den annen part derav søker å trekke de konsekvenser som den engelske utenriksminister syntes å trekke.

Det blev uttalt av den ærede utenriksminister at ingen norske officerer vil få adgang til å gå til Finnland. Det er ganske klart at ingen officer kan vedbli å stå i tjeneste i den norske arme og melde sig som frivillig til en annen stat; men det er et stort spørsmål om det ikke vilde ha sin betydning også for våre officerer og deres utdannelse at der blir gitt dem den videst mulige anledning til å foreta studier i Finnland av hvad et moderne vinterfelttog vil si. Der blev uttalt at vi har den fulleste bruk for våre officerer her hjemme, og også for våre menige. Det er helt riktig realpolitisk, men la mig få lov til å føie til — hvad jeg er sikker på at den ærede forsvarsminister vil være enig i — at vi vil ha 10 ganger så meget bruk for officerer som har sett et felttog, som for officerer som kun kjenner et felttog fra avisenes spalter. Vi er den eneste stat som ikke har militærattasjeer ute i denne tid. Den eneste vi har hatt sittende, er en militærattasje i Finnland. La oss få ut så mange attasjeer som mulig, og la oss også være klar over at de menige som har gjort et felttog i Finnland, vil ha større betydning for Norges forsvar enn nogen av de menige som ikke har sett nogen art av krig, og ganske særlig av den moderne krig som det her er tale om. Jeg ber om at ingen vil misforstå det jeg her har uttalt, derhen at jeg opfordrer forsvarsministeren til å gi officerer anledning

til å melde sig blandt de frivillige, det er ikke tilfellet, men jeg opfordrer ham til å la så mange stipendiater som mulig få følge felttogene både i Finnland og eventuelt også på andre krigsskueplasser, for å bringe den viden til vårt officerskorps som det i aller høyeste grad har behov for.

Statsråd Wold: Hr. Mowinckel rettet et spørsmål om Regjeringen var opmerksom på bladet «Arbeideren»s skriverier, og det samarbeid som han mente øiensynlig forelå her mellom et norsk presseorgan og en utenlandsk makt. Jeg vil til det kunne svare helt bestemt at Justisdepartementet iallfall er og den hele tid har vært fullt opmerksom på pressens skriverier og pressens skrivemåte i de måneder som er gått siden krigen og krisen brøt ut. Og jeg skal tilføie at jeg som chef for Justisdepartementet allerede meget tidlig rettet henvendelse til vedkommende myndigheter, politimesteren her i Oslo og riksadvokaten, om nøie å følge pressens skriverier, ikke bare «Arbeideren»s og den kommunistiske presses, men også det som skrives i andre organer, som dessverre heller ikke alltid følger en skrivemåte som i denne tid er ønskelig, ja kanskje nødvendig. Jeg kan kanskje få lov til å si det her, at jeg har endogså oplevet en dag å få en telefonopringning fra en mann som var så ophisset at han sa at hvis det nu ikke blev satt en stopper for «Arbeideren»s skriverier, vilde han skyte redaktøren. Jeg snakket litt med ham, og hadde inntrykk av at han tok det litt roligere efter hvert.

Jeg skal også få lov til å si at inntil idag har «Arbeideren»s skriverier ikke kunnet rammes av nogen norsk straffebestemmelse, og jeg har tatt det standpunkt i denne sak, som jeg også har tatt i et annet spørsmål, nemlig spørsmålet om hverving, som også er kommet op i anledning av denne Finnlandskrigen, at jeg har sagt at Justisdepartementets og Regjeringens standpunkt jo bare kan være det at loven, straffeloven og lovgivningen ellers her i landet, skal holdes. Noget annet standpunkt kan man ikke ta, for, som Stortinget kjenner til, har vi Grunnlovens § 100 som sier at frimodige ytringer om statsstyrelsen og hvilken som helst annen gjenstand er enhver tillatt. Skal Regjeringen gå lenger her, må vi iallfall se litt på Grunnlovens bestemmelser. Den eneste hjemmel vi i et slikt tilfelle har, det kan jeg kanskje få lov til å si her, måtte være en såkalt konstitusjonell nødrett, men det spørsmål har jeg ikke ansett det for å være nogen grunn til ennå å ta op til behandling, og det har ikke vært drøftet i Regjeringen forsåvidt. Jeg kan bare tilføie at på dette område har Justisdeparte-

mentet og politiet, sin oppmerksomhet henvendt på skrivemåten i hele pressen i denne tid, og de undersøkelser som hr. Hambro nevnte, har nok vært drøftet i Justisdepartementet, og hvis det senere finnes grunn til å komme tilbake til dette, vil man selvsagt gjøre det.

Anderssen-Rysst: Angående fremgangsmåten for den videre behandling er jeg enig i den antydning som fremkom fra presidentstolen, og som jeg resymerer derhen at denne redegjørelse skal utlegges, forat det skal bli anledning til å gjennomgå den for de representanter som ønsker det, men at den ikke skal trykkes og ikke skal bringes ut av huset her. Det vil da bli anledning for Stortingets medlemmer til å komme tilbake til de forskjellige spørsmål når denne redegjørelse foreligger til behandling, og jeg vil reservere mine bemerkninger nærmere til da.

Det er bare ett spørsmål som jeg finner at jeg vil nevne nu idag. Utenriksministerens redegjørelse tegnet op dypt alvorlige situasjoner som foreligger for oss nu. Vi har vel neppe hatt nogen redegjørelse fra vår utenriksminister som har vært alvorligere, mer bekymringsfull, enn denne. Det var forskjellige akutte situasjoner han omtalte, men den mest akutte, forekommer det mig, er den som foreligger i London, og det er kanskje også den farligste. Jeg er ikke helt sikker på om det som forelå, var en note eller et memorandum fra den engelske utenriksminister til vår sendemann, jeg forstod det nærmest så at det var det siste. Da er det grunn til å spørre om vi ikke nokså snart kan komme til å stå likeoverfor hvad jeg vil kalle avgjørende skritt i denne retning. Alle her er klar over hvilken skjebnesvanger betydning der ligger i dette «avgjørende skritt», og jeg spør mig da selv om vi er tilfredsstillende politisk representert i London med henblikk på det som kan skje der. Vilde det ikke være ønskelig i en slik lagnadstung tid og i en slik ekstraordinær farlig situasjon at vi hadde en ekstraordinær representasjon med politisk autoritet i London? Jeg har vært inne på dette spørsmål i en annen forbindelse under utenrikskomiteens drøftelser i forbindelse med vår handelsdelegasjon i London nu. Jeg har tidligere ment at den burde gis en politisk representasjon, jeg kommer ikke nærmere inn på det nu. Jeg mener at hvis man vil, hvis man anser det ønskelig, at vi under de nuværende forhold har en politisk representasjon, en forsterket diplomatisk representasjon, gjerne det, i London, — og jeg anser det for i høieste grad ønskelig — så har vi jo nu efter utenriksministerens redegjørelse og betrakt-

ninger høve til å få det uten at det vekker oppsikt, ved at vi forsterker vår handelsrepresentasjon i denne retning. Det er min alvorlige mening at dette må gjøres, og det kan også nu gjøres slik at ikke vår diplomatiske representant i London føler sig støtt ved det, tror jeg. Jeg vil tillate mig å henstille til den ærede utenriksminister og til Regjeringen forøvrig å overveie nærmere om ikke situasjonen tilsier at vi snarest mulig får en representasjon i London i forbindelse med vår handelsdelegasjon som kan gi uttrykk for det politiske alvor hvormed vi betrakter tingene, og som kan representere norsk politikk umiddelbart i den foreliggende situasjon der borte. Jeg for mitt vedkommende tror at det aldri har vært nødvendigere å gjøre det.

Statsminister Nygaardsvold: Utenriksministeren har i sin redegjørelse lagt frem både sin og hele Regjeringens syn på stillingen, slik som den fortøner sig nettop idag, og det kunde vel — slik som president Hambro uttalte fra presidentstolen — ikke være grunn til nogen lengere debatt omkring de forskjellige spørsmål idag, før Stortingets medlemmer har fått satt sig nøiere inn i den redegjørelse som utenriksministeren har kommet med. Når jeg imidlertid forlanger ordet, er det fordi jeg ikke riktig forstår hr. Hambros uttalelser idag, og jeg vilde så gjerne at de ikke skulde stå uklare, når Stortingets medlemmer skal lese disse dokumenter og siden ta stilling til dem. Hr. Hambro sa i sitt første innlegg: Hvorfor bære nøytralitetens byrder, når ingen av partene sier at de er i krig? Og han sa siste gang han hadde ordet, at såvidt han forstod, hadde Regjeringen ikke truffet sin avgjørelse om nøytralitet eller ikke-nøytralitet på grunnlag av folkeretten. Hvis det er hr. Hambros mening med disse nokså tilslørede uttalelser som han er kommet med, å ville si at Norge ikke skulde ha erklært sig nøytralt eller opptrått nøytralt, og at vi like overfor Russland skulde ha sagt som så, at vi er ikke nøytrale og derfor må vi gjøre som vi vil, da synes jeg at det er nokså lettvtint for ikke å si lettsindig å si slikt i en så vanskelig tid som nettop nu. Hr. Hambro sa også at det hadde ikke hatt noget hastverk med å besvare den russiske note.

Hambro: Det var representanten Lykke.

Statsminister Nygaardsvold: Hr. Hambro får da sende det over til hr. Lykke. Men jeg vil si at det var enda værre at hr. Lykke skulde ha sagt det, han som har sittet som utenriksminister før i Norge.

Så alvorlig så Regjeringen på situasjonen,

at vi mente vi kunde da ikke med det ansvar vi sitter med ha sittet den note overhørig. Vi vet allesammen hvordan Russland har optrått mot Finland. Vi vet ikke hvad Russland mener likeoverfor Sverige og Norge, og hvilke hensikter det har. Men ett vet jeg da, og det er det, at det er lettere å skade oss enn det er å skade Sverige. Det er et gammelt ord i Trøndelagen som sier at det er lettest å klyve der garen er lågest, og slik så jeg også på det og har sett på det lenge, at er det nogen som kan komme op i vanskeligheter, så kan det være vi. Både er det vel så at vi er dårligst rustet, og vi er også av geografiske hensyn den som står verst i disse tider. Og at vi da skal forsøke å stå nøytral i dette forferdelige slagsmål mellom Finland og Russland, det er det mig ubegripelig at ansvarlige folk overhodet kan dra i tvil. Ut fra det var det også avgjørende for oss at vi måtte svare på denne noten, og at vi måtte henviser til vår nøytralitet, en nøytralitet som 90 pct. av den norske befolkning — det er jeg sikker på — er enig i. Er det nogen ting som det norske folk er redd, så er det at de som har ansvaret i disse tider, skulde optræ på en slik måte, at vi skulde få krigens forbannelse inn over landet vårt. Det er ikke nu tiden til å bruke store og mange ord, synes jeg, tiden innbyr tvertimot til forsiktighet. Selvfølgelig vil jeg ikke dermed ha avverget kritikk overfor Regjeringen, men jeg vil håpe at Regjeringen i denne høst ikke har truffet værre disposisjoner enn at Stortinget, hvis det finner de er gale, må kunne rette på dem. Det er mitt inderste håp.

Så var det også nevnt av hr. Hambro, dog i en noe annen form, spørsmålet om å sende offiserer til Finland. Han vilde ikke anbefale stridende menn, men stipendiater uttrykte han det siste gang han hadde ordet. Det er et spørsmål som har vært drøftet ikke en gang, men mange ganger i Regjeringen, og det har vært oppe 2—3 ganger i utenrikskomiteen, og der sa jeg fra, at jeg for min del ikke vilde tillate at norske offiserer fikk permisjon og reiste til Finland. Av 2 grunner: For det første fordi vi har behov for våre offiserer, vi kan få behov for dem, jeg erkjenner at vi har for få av dem som det er nu, og dessuten fordi jeg mente som så at deltagelse i krigen fra norsk side ved å sende offiserer dit kunde, om ikke straks, så i annen omgang, være en fare for oss. Og jeg sa også i utenrikskomiteen, og jeg sier det her, at jeg har under sterk overveielse å gå frem for Stortinget og si at jeg må ha en bestemmelse som forbyr menige og korporaler som står i rullene å reise i krig. Så alvorlig ser jeg på det, at jeg vil gjenta det jeg sa i utenrikskomiteen: Jeg vil ikke være med på å gi noen foranledning til at vårt land skal

komme i krigen. Jeg vet at de makter som nu raser i verden, skaffer sig foranledninger og påskudd, men la oss ikke selv gi dem påskudd. Slik har jeg sett på disse spørsmål.

Hvad interneringen av finnene angår, er det klart at vi så på det slik som utenriksministeren har redegjort for. Hele Regjeringen er enig i det syn. Det kunde naturligvis nu bakefter opstilles den hypotese: Enn om russerne hadde kommet først innover landet! Det gjorde de ikke. Vi måtte ta spørsmålet op da finnene kom inn. Og da måtte vi også resonnerer som så: Skal vi slippe disse tilbake til Finland, må vi også slippe de russiske soldater som kommer. Det var bare elven mellom Norge og krigsskueplassen. Man må regne med så mangt, iallfall den som synes han føler et visst ansvar for både hvad man sier og gjør. Det er ikke hurrastemning som skal være det avgjørende nettop nu.

Kolsum: Det var med tilfredshet jeg hørte fra presidentplassen at vi skulde få utenriksministerens redegjørelse mangfoldiggjort, sådan at hver stortingsmann kunde få sitt eksemplar, om han ønsket det. Men så kom skuffelsen ved det at Stortingets egne medlemmer stod op på talerstolen og advarte mot at man skulde gå frem på denne måte. Jeg vet ikke hvilke beveggrunner som kan gjøres gjeldende for en sådan advarsel, men jeg synes det ånder av en uhyggelig grad av mistillit til oss almindelige stortingsmenn. Jeg skulde tro at vi måtte være i stand til å behandle en sådan redegjørelse som vi fikk, på en måte som var forsvarlig. Og hvorledes vil stillingen være? Skal vi nu, efter de anvisninger som er gitt, sitte og lese denne redegjørelse under kontroll, sådan at det blir passet på at vi ikke selv tar en avskrift? Jeg antar at de som i første rekke skulde ville bruke noe av dette på en uriktig måte — hvad jeg håber og tror ikke vil bli tilfelle — vilde være de første til å kunne sikre sig de momenter i redegjørelsen som de fant å kunne ha bruk for. Jeg vil anbefale at man går frem på den måte som det var antydnet fra presidentplassen, og at vi får denne redegjørelse uten noen ytterligere barnepikekontroll.

Hambro: Jeg setter pris på at den ærede statsminister har gitt mig anledning til å gjøre ganske klart et par ting som han på en eiendommelig måte synes å ha misforstått. La mig ta det siste. Når jeg talte om å sende offiserer, var det selvsagt ikke med den tanke at de skulde delta aktivt i krigen, men det var, som jeg sa, tanken at de skulde sendes ut *av staten* som stipendiater eller militærtachéer, eller hvilken titel man enn vilde gi

dem, for å opsamle de erfaringer som kan være av vital betydning for oss. Det strider ikke mot noen opfatning av nøytralitet. Det er en selvfølgelig ting som er gjort av alle andre stater. Og litt på samme måte forholder deg sig med statsministerens opfatning av det jeg uttalte om nøytraliteten. Jeg har ikke et eneste øieblikk sagt eller ment eller antydnet at Norge ikke skulde optre nøytralt. Hvad jeg har bedt om å få utredet — og også statsministerens ord viser at det er i høi grad påkrevet — det er de folkerettslige følger av at vi optrer nøytralt uten å ha erklært oss nøytrale i den pågående konflikt, og den nøytrale optreden som er en følge av Norges almindelige politikk. Bare den ting at man ikke forstår denne forskjell, viser hvor nødvendig det er å få en slik utredning. Der er uhyre mange nyanser i opfatningen av nøytralitet, og også i legitim opfatning av nøytralitet, og det er sikkert særdeles mange som er fristet til å si hvad irlenderen sa: at selvfølgelig er vi nøytrale, spørsmålet er bare: mot hvem er vi nøytrale? Det synes å være en temmelig almindelig opfatning på mange hold i vårt land. Jeg tror det er i høi grad påkrevet å få en slik utredning.

Selvfølgelig har jeg heller ikke sagt at det ikke var overensstemmende med folkeretten at Regjeringen erklærte sig nøytral; det er ingen som vil bestride dens rett til å erklære Norge nøytralt, men jeg foretrekker at vi alle vet hvilke retningslinjer vi har å gå efter, innen hvilke rammer vi skal bevege oss, fremfor å få en improvisert avgjørelse i hvert enkelt tilfelle.

Selvsagt uttalte jeg heller ikke at vi ikke skulde internere de russere som kom. Jeg antydte den ting at man ikke på forhånd hadde undersøkt og gjort sig det klart hvilke forpliktelse der fulgte til begge sider av den holdning som man hadde inntatt.

Jeg vil gjerne ha føiet til til den ærede justisminister, at jeg er helt enig med ham i at Regjeringen selvsagt ikke kan gjøre noe annet enn å praktisere gjeldende lov, og jeg er enig med ham i den tanke som visstnok lå under hans bemerkninger, at det vilde være særdeles lite tilfredsstillende i en tid da Stortinget ikke var samlet, å benytte Regjeringens adgang til qua konstitusjonelt nødverge å komme med særbestemmelser om pressen. Jeg tror det er meget klokt at man ikke har gjort det. Men jeg kan også tenke mig at det vilde være naturlig i en tid som denne å overveie hvorvidt alle hensyn til rikets sikkerhet er tilgodesett med vår gjeldende lovgivning, eller om man har krav på å få, helst ikke en nødlov, men en almindelig lov om hensynet til rikets sikkerhet, kanskje noenlunde efter

de linjer som blev trukket op i den store svenske komites uttalelse av 1935 om disse spørsmål. Der er, hvad Justisdepartementet i første rekke er opmerksom på, huller i vår straffelov, som i gitt tilfelle kan bli ganske betenkelig.

Angående fremgangsmåten med utenriksministerens redegjørelse, har jeg den opfatning at hvert eneste medlem av Stortinget må ha den fulleste adgang til å studere og gjøre sig bekjent med utenriksministeren uttalelse. Min tanke var at ethvert medlem av Stortinget som ønsker det, på Stortingets kontor får sitt nummererte eksemplar av redegjørelse, påført ikke bare nummer, men også vedkommende representants navn, og det er mulig at man også bør påføre at den ikke bør bringes ut av dette hus — ikke av noen art av mistillit av den art som hr. Kolsum gav uttrykk for, men fordi vi har erfaring for at stortingsmenn som andre kan glemme igjen dokumenter, kan glemme igjen sine mapper, at ting kan komme i hender hvor de ikke bør komme. Og enhver som ønsker det, vil selvsagt kunne få dokumenter opbevart under lås og lukke på kontoret. Men jeg for min del ihvertfall — og uten at det har vært drøftet i presidentskapet, tror jeg at jeg der taler på presidentskapets vegne — mener at det er umulig å forholde representantene den fulle adgang til å gjøre sig bekjent med et av de viktigste dokumenter som overhodet har vært forelagt Stortinget, for slik ser jeg utenriksministerens redegjørelse.

Og så vil jeg gjerne i anledning av hr. Mosoids uttalelse til slutt bare gi en enkelt meddelelse. Da jeg mellom jul og nyttår konfererte med utenriksministeren om innkallelse av møte idag, uttalte utenriksministeren at forholdene lett kunde utvikle sig derhen at han måtte be om å få Stortinget innkalt tidligere enn den 8de, da man i denne tid når som helst kunde vente at det vilde inntreffe ting som burde forelegges Stortinget. Disse ting inntreffer, som alle representanter vil ha hørt, først siste lørdag, da både den russiske og den engelske meddelelse fremkom. For å forebygge enhver misopfatning av utenriksministerens innstilling i så henseende, har jeg villet gi denne lille opplysning og kan alene tilføie, at efter mine samtaler med utenriksministeren tror jeg med sikkerhet å vite at hvis disse meddelelser fra den russiske legasjon og fra den engelske utenriksminister hadde foreligget for utenriksministeren på et tidligere tidspunkt, vilde utenriksministeren med en gang ha forlangt Stortinget innkalt.

Førre: Jeg forlangte ordet for å gi min tilslutning til de uttalelser som kom fra hr. Kolsum. Jeg har inntrykk av at det er en tanke som holder på å utvikle sig, spesielt hos utenriks- og konstitusjonskomiteen, at stortingsmenn i sin almindelighet og Stortinget ikke er annet enn ting som vi lett kan undvære når vi har Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite. Disse folk mener i fullt alvor at når bare de er underrettet om hvad som foregår til enhver tid, da er landet i trygge hender. De tenker sig ikke muligheten av at det er noen utenfor denne komite som representerer andre opfatninger eller andre vurderinger av den situasjon vi er kommet i, enn den som de har. Og jeg vil gjerne være med og slå den tanna ut, spesielt hos utenrikskomiteens medlemmer, at de skal avløse Stortinget, og det er nu på tide at Stortinget hevder sig selv såpass at tendensen nettop i denne retning både i presidentskapet og utenrikskomiteen, slås tilbake. Hvis vi skal gjøre det slik som president Hambro nu nevnte, at vi skal få lov til å få et eksemplar og lese det her i Stortinget, så vil jeg spørre: Skal vi få lov til å gjøre notater? Det er vel meningen at det skal danne grunnlaget for debatter her i Stortinget, og hvis vi ikke skal ha lov til å gjøre notater, så husker vi jo ikke detaljene i foredraget. Men har vi lov til å gjøre notater, så har vi lov til å skrive av det hele, og da er jo dette en tåpelig foranstaltning, et forsøk på å slå fast det prinsipp at en stortingsmann ikke er betrodd et viktig hemmelig dokument. Jeg tror at det nok kan finnes dem som ikke vil ha dokumentet utenfor Stortinget, men de som bor således at de kan ha det, og være trygge ved å ha det i sin bopel, for dem må det være adgang til å kunne få ta med et eksemplar utenfor Stortinget. At de får sitt nummer og at det blir notert hvem som eier det enkelte eksemplar, er jo en selvfølge, det gjelder jo alle hemmelige dokumenter.

Moseid: Jeg er enig i at hvert enkelt medlem av Stortinget har krav på og rett til å få et eksemplar av den redegjørelse som er gitt. Men selvsagt er jeg også enig i at hvert enkelt medlem av Stortinget må føle det personlige ansvar som følger med å ha et slikt dokument i sitt verje, og derfor behandler det med absolutt forsiktighet. Når hr. Hambro ganske kort kommer inn på dette spørsmål om Stortinget, får jeg inntrykk av at også han røber et helt annet syn på Stortinget i vårt folks tilværelse, enn det som har vært almindelig i vårt land, og enn det som jeg for min del hevder. Man søker her å gjøre gjeldende at Stortinget først bør kalles sammen når det er hendt uoprettelige ting som Stortinget ikke

kan være i stand til å forhindre, og hvor det kanskje ikke har anledning til å gjøre noe for å verje vårt land. Jeg gjør gjeldende at det gjennom hele høsten har foregått begivenheter av livsviktig betydning for vårt folks fremtid. Utenriksministerens redegjørelse har klart fastslått det, og det hadde vært Stortingets plikt og rett å behandle disse spørsmål og trekke op de prinsipielle retningslinjer som landets nasjonalforsamling er ansvarlig for overfor det norske folk. Jeg gjentar hvad jeg uttalte forrige gang: Efter min mening er det ganske uforsvarlig å holde Stortinget utenfor de begivenheter som har foregått utover den hele høst, og som kan bli av avgjørende betydning for vår fremtid som folk.

Presidenten: Hr. Hambro har ordet til en kort bemerkning.

Hambro: Jeg vil bare si til hr. Førre at selvfølgelig ligger det ikke i presidentskapets tanke at noen representant ikke skal ha adgang til å gjøre sine notater eller under en debatt her benytte det aktstykket har fått. Og når hr. Førre oppstiller den hypotese at en representant må kunne skrive av det hele, ja, så er det ingen i presidentskapet som kan forby ham det. Hvis han vil ta det som en skole- og skjønnskriktøvelse, er det naturligvis meget prisverdig. Men jeg vil ha sagt her at det hendte dog under den forrige krig at der til og med blev gjort innbrudd i Stortinget, og der blev — som de eldre representanter vil huske — tatt dokumenter fra gjenlåste skap i komiteene, hvilket avfødte en rettssak dengang. Og det har hendt i de siste år, ikke én gang, men adskillige ganger, at der til presidentskapet er bragt hemmelige dokumenter fra Stortinget, som har vært efterglemt i forskjellige offentlige kontorer av stortingsmenn som har vært der og har hatt mange dokumenter med sig. Hvad der er om å gjøre for Stortinget, det er å gjøre de enkelte representanter oppmerksomme på at dette er et uhyre fortrolig aktstykke, og at man råder dem til å behandle det så diskresjonært som mulig.

Presidenten: Debatten erklæres avsluttet. — Angående mangfoldiggjørelsen og utleveringen av utenriksministerens foredrag, vil presidenten efter det som er uttalt, gå ut fra at man forholder sig på den måte at de representanter som ønsker utenriksministerens foredrag, får det utlevert på Stortingets kontor under de samme betryggende forhold som man ellers anvender ved hemmelige dokumenter. Presidenten går ut fra at hver eneste stortingsmann er sig sitt ansvar bevisst.